משל צבור ולא משל יחיד, ואם יעשה השומר מלאכתו בהתנדבות, יבואו אלו למקדש רק בזכותו, והרי זה כבאים משל היחיד. אלא ודאי צריך ליטול שכרו מן הלשכה, ונמצא כי הריהם באים משל ציבור

א גמרא במשנה יש מחלוקת האם יכול אדם לשמור בהתנדבות על ספיחי התבואה שצמחה, כשמקור מחלוקת זו בשאלה האם יכולים להקריב קרבן ציבור משל יחיד. ובענין דומה מביאים את דברי הברייתא המתייחסת לדברי המשנה בתענית (פ"ד מ"ה). באותה משנה מציינים את הימים בהם היו מקריבים קרבנות מיוחדים הכוללים עצים ואשר הם באים בנדבה קבועה על ידי משפחות מסויימות, והיו נקראים "זמן עצי כהנים". וכך שנינו: **מה ראה זמן עצי כהנים והעם להימנות?** מדוע נתייחדו ימים אלו דווקא, והלא כל יחיד יכול להביא למקדש נדבת עצים בכל עת שירצה! **אלא, בשעה שעלו ישראל מן הגולה** מבבל בזמן עזרא הסופר, **ולא מצאו עצים בלשכה** (לשכת העצים שבמקדש) לצורך המערכה שעל המזבח פפני שהיו דחוקים בממון, **ועמדו אלו** המשפחות המנויות שם במשנה, **ונתנדבו עצים** משל **עצמן ומסרום לצבור**, כלומר, מסרו אותם שיהיו שייכים לציבור, **וקרבו מהן קרבנות צבור**, שהם היו עצי המערכה לקרבנות הציבור. ומשום המעשה הטוב שעשו **התנו עמהן נביאים שביניהן** באותו זמן, **שאפילו** כשתהיה **הלשכה מליאה עצים, ועמדו** משפחות **אלו ונתנדבו עצים משל עצמן, שלא יהא קרבן הציבור מתקרב אלא** מהעצים **שלהן תחילה.** ומתוך דברי המשנה והברייתא משמע שיכולים להקריב קרבנות ציבור משל יחיד, המשפחות שהיו תורמות את העצים, ועל כך **אמר ר' אחא:** הלכה זו שיטת **ר' יוסה** במשנתנו **היא, שר' יוסה אומר: אף הרוצה מתנדב** לשמור את ספיחי התבואה בשביעית לצורך העומר ושתי הלחם **כשומר חנם,** ונדבה זו מתקבלת אף על פי שהיא של יחיד. ואולם לדעת חכמים הסבורים במשנתנו שאינו יכול להתנדב, ומשכורתו צריכה להיות משל הציבור, שכן תבואה זו מיועדת למנחות ציבור, אף עצי המערכה צריכים לבוא רק משל ציבור. ודוחים: **ר' יוסי בשם ר' אילא** אומר: לא כן, אלא **דברי הכל היא,** ואף חכמים סבורים כן. אותה הלכה בקרבנות העצים. ומדוע? **מה פליגין** [במה נחלקו] ר' יוסי וחכמים? **בגופו של קרבן,** אם בהמה או תבואה למנחות שנודבו על ידי יחיד יכול דינם להשתנות משל יחיד לקרבן הציבור, **אבל במכשירי קרבן,** בדברים שעשויים לצורך הקרבן ואינם קרבן עצמו, כגון עצי המערכה — **כל עמא מודיי** [כל העם, הכל, מודים] **שהוא משתנה מקרבן יחיד לקרבן צבור.** ועוד בענין דומה **תני אשה שעשתה כתונת** (אחד מבגדי הכהונה) **לבנה** הכהן, שישרת בה במקדש, אף שבגדי הכהונה באים משל הציבור — הרי זו **כשירה,** ויכול לשרת בה, **ובלבד שתמסרנה** לגמרי **לצבור,** ונמצא שהוא משרת בכתונת של הציבור. **אמר ר' אחא:** ברייתא זו הסבורה כי יכולה הכתונת לבוא מתרומת היחיד, אם בסופו של דבר היא ניתנת לציבור, שיטת **ר' יוסי היא, שר' יוסי אומר: אף הרוצה מתנדב** לשמור את ספיחי התבואה **כשומר חנם,** ויתן את שכרו לציבור, וישתנה זה מתרומת היחיד לשל ציבור, ולא כשיטת חכמים הסבורים שהריהו מקבל עבור עבודתו זו שכר מן הציבור. ואילו **ר' יוסי בשם ר' אילא** אומר: **דברי הכל היא,** ואף לשיטת חכמים. שכן **מה פליגין** [במה נחלקו] ר' יוסי וחכמים? **בגופו של קרבן, אבל במכשירי קרבן,** בדברים שעשויים רק לצורך הקרבן ואינם הקרבן עצמו, כמו הכתונת שלובש הכהן בשעת עבודת הקרבנות, **כל עמא מודיי** [כל העם מודים] **שהוא משתנה קרבן יחיד לקרבן צבור.** ומעירים: שנינו **מתניתא פליגי** [ברייתא החלוקת] **על** שיטת ר' אחא בהבנת המחלוקת שבין **ר' יוסי** וחכמים. ששנינו בברייתא: **אותן הימים** של זמן עצי הכהנים והעם הנחשבים כיום טוב למשפחות תורמות העצים באותם הימים **נוהגין** הן **בשעת קרבן,** כשבית המקדש קיים והן **שלא בשעת קרבן,** כשאין בית המקדש קיים. **ר' יוסי אומר: אינן נוהגין אלא בשעת קרבן בלבד.** וכהמשך לדברים הללו מביאים **עוד מן הדא דתניא** [מזו, מהמשך הדברים ששנינו שם בברייתא], **אמר ר' אליעזר בי** [בן] **ר' צדוק: אנו היינו מבני** משפחת **סנאה בן בנימין** המוזכרת במשנה בתענית כאלו שהביאו את תרומת העצים ביום עשירי באב, והיה יום חגנו ביום זה, ואירע **וחל** בשנה אחת **תשעה באב להיות בשבת, ודחינו אותו,** את צום תשעה באב **למוצאי שבת,** שהוא עשירי באב, כדין, ואף על פי שביום קרבן העצים אין מתענים, **היינו מתענין ולא משלימין** את הצום עד לערב, מפני שזה יום החג שלנו. והרי ראיה מדברי ר' אליעזר בן ר' צדוק כשיטת ר' אילא שבמכשירי קרבן (כגון עצי המערכה) סבורים אף חכמים שקרבן יחיד משתנה לשל ציבור. כי אם תרומת העצים שלהם נחשבת כקרבן היחיד לא היו יכולים שלא להשלים את הצום בשל החג הפרטי שלהם.

ב שנינו במשנה כי בתרומת הלשכה היו קונים את השעורים למנחת **העומר** ואת החיטים **לשתי הלחם ולחם הפנים,** ואת **כל קרבנות הצבור,** וכן את שכר שומרי ספיחי תבואת שביעית. ומעירים: **מתניתא** [משנתנו] הדנה מהיכן ניתן שכר שומרי הספיחים, נראה שהיא סברה שאין העומר ושתי הלחם באים מתבואת חוץ לארץ (שאם לא כן תבוא זו מחוץ לארץ, ויותירו את ספיחי התבואה לכל הרוצה ליטלם), היא היא שיטת **ר' ישמעאל.** ששנינו שר' **ישמעאל אמר: אין העומר בא מן הסוריא,** וכל שכן שלא משאר מקומות בחוץ לארץ. ומביאים משנית נוספות שציינו אמוראים ששיטתן היא שיטת ר' ישמעאל זו. **תמן** [שם] במשנה במסכת מנחות (פ"ח מ"א) **תנינן** [שנינו]: **כל קרבנות** המנחה של **היחיד** ושל **הצבור באין מן** התבואה של **הארץ ומן** זו של **חוצה לארץ, מן החדש,** זו שנקערה בשנה זו (ורק לאחר הקרבת שתי הלחם בחג השבועות המתירים את התבואה החדשה באכילה), **ומן הישן,** זו שנקערה בשנה שעברה, **חוץ מן** מנחות **העומר ושתי הלחם, שאין באין אלא מן החדש, ומן** תבואת **הארץ** דווקא. ועל משנה זו שנינו שאמר **רב חונה בשם ר' ירמיה:** משנה זו כשיטת **ר' ישמעאל היא,**

מסורת הש"ס

א. ירושלמי תענית ד,ד. מגילה א,ד (כל הסוגיה). בבלי תענית כח,א (בשינויים).

ב. תוספתא יומא, א,כג. לקמן ד,ב. ועיין בבלי יומא לח,ב.

ג. עיין בבלי ע"ז מו,ב.

ד. עיין בבלי ר"ה יט,ב.

ה. בבלי ערובין מא,א. תענית יב,א (בשינוי).

ו. משנה מנחות ח,א. פרה ב,א. ילקו"ש תורה תנו.

גרסות

מה ראה בההגר"א: **תמן תנינן זמן עצי כהנים וכו' מה ראה.**

תני אשה ששעשתה בכתי"מ: **עוד כהדא דתני אשה שעשתה.**

כשירה ובלבד שתמסרנה לציבור בכתי"ל: **צריכה למסור לציבור.**

מתני' פליגא על רבי יוסי בההגר"א: **מתני' פליגא על ר' אחא.**

ועוד מן הדא דתניא בההגר"א מחק מילים אלו.

סנאה בכתי"מ: **שנואה.**

העומר ושתי — הצבור בההגר"א מחק מילים אלו, וכן בכתי"י ספרדי ישן.

העולם

סוריא

סוריא היא הארץ שמצפון לארץ ישראל, אותן ארצות ארם שבכש דוד המלך ארם דמשק וארם צובא. תחום זה מקביל בעיקרו לסוריה של ימינו (אף כי גבול ארץ ישראל היה צפונה יותר מאשר הגבול בימינו), והוא מגיע עד ארם צובא — חלב של זמננו.

משום שנכבשה ("כיבוש יחידי") על ידי דוד המלך, והיתה תחת שלטון ישראל בתקופות שונות, נקבע לסוריא בהלכה כעין מעמד־ביניים, בין ארץ ישראל לחוץ לארץ. וכמה דינים מיוחדים יש בה שהם ממוצעים בין דיני הארץ וחוץ לארץ.

משֶׁל צִבּוּר.

א גמרא [א]מָה רָאָה זְמַן עֲצֵי כֹהֲנִים וְהָעָם לְהִימָּנוֹת? אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַגּוֹלָה וְלֹא מָצְאוּ עֵצִים בַּלִּשְׁכָּה, וְעָמְדוּ אֵלּוּ וְנִתְנַדְּבוּ עֵצִים מִשֶּׁל עַצְמָן, וּמְסָרוּם לַצִּבּוּר, וְקָרְבוּ מֵהֶן קָרְבְּנוֹת צִבּוּר. וְהִתְנוּ עִמָּהֶן נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶן, שֶׁאֲפִילּוּ לִשְׁכָּה מְלֵיאָה עֵצִים, וְעָמְדוּ אֵלּוּ וְנִתְנַדְּבוּ עֵצִים מִשֶּׁל עַצְמָן — שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבָּן מִתְקָרֵב אֶלָּא מִשֶּׁלָּהֶן תְּחִילָּה. אָמַר רַבִּי אַחָא: דְּרַבִּי יוֹסֵה הִיא. דְּרַבִּי יוֹסֵה אוֹמֵר: אַף הָרוֹצֶה מִתְנַדֵּב שׁוֹמֵר חִנָּם. רַבִּי יוֹסֵי (אַסִּי) בְּשֵׁם רַבִּי אֵילָא: דִּבְרֵי הַכֹּל הִיא, מַה פְּלִיגִין — בְּגוּפוֹ שֶׁל קָרְבָּן, [ב]אֲבָל בְּמַכְשִׁירֵי קָרְבָּן — כָּל עַמָּא מוֹדֵיי שֶׁהוּא מִשְׁתַּנֶּה קָרְבָּן יָחִיד לְקָרְבָּן צִבּוּר. תָּנֵי: [ג]אִשָּׁה שֶׁעָשְׂתָה כְּתוֹנֶת לְבָנָה (צְרִיכָה לִמְסוֹר) — כְּשֵׁרָה, וּבִלְבַד שֶׁתִּמְסְרֶנָּה לַצִּבּוּר. אָמַר רַבִּי אַחָא: דְּרַבִּי יוֹסֵי הִיא, דְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף הָרוֹצֶה מִתְנַדֵּב שׁוֹמֵר חִנָּם. רַבִּי יוֹסֵי (אַסִּי) בְּשֵׁם רַבִּי אֵילָא: דִּבְרֵי הַכֹּל הִיא, מַה פְּלִיגִין — בְּגוּפוֹ שֶׁל קָרְבָּן, אֲבָל בְּמַכְשִׁירֵי קָרְבָּן — כָּל עַמָּא מוֹדֵיי שֶׁהוּא מִשְׁתַּנֶּה קָרְבָּן יָחִיד לְקָרְבָּן צִבּוּר. מַתְנִיתָא פְּלִיגֵי עַל רַבִּי יוֹסֵי: [ד]אוֹתָן הַיָּמִים נוֹהֲגִין בִּשְׁעַת קָרְבָּן וְשֶׁלֹּא בִּשְׁעַת קָרְבָּן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֵינָן נוֹהֲגִין אֶלָּא בִּשְׁעַת קָרְבָּן בִּלְבַד. וְעוֹד מִן הָדָא, דְּתַנְיָא [ה]אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בִּי רַבִּי צָדוֹק: אָנוּ הָיִינוּ מִבְּנֵי סְנָאָה בֶּן בִּנְיָמִין, וְחָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, וְדָחִינוּ אוֹתוֹ לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת וְהָיֵינוּ מִתְעַנִּין וְלֹא מַשְׁלִימִין.

ב "הָעוֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים וְכָל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר". (מַתְנִיתָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמַר אֵין הָעוֹמֶר בָּא מִן הָאָרֶץ וּמִן חוּצָה לָאָרֶץ, מִן הַחָדָשׁ וּמִן הַיָּשָׁן, חוּץ מִן הָעוֹמֶר וּשְׁתֵּי לֶחֶם שֶׁאֵין בָּאִין אֶלָּא מִן הַחָדָשׁ וּמִן הָאָרֶץ. רַב חוּנָה בְּשֵׁם רַבִּי יִרְמְיָה: דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא,

קרבן העדה

גמרא מה ראו וכו' – אמתניתין דפרק רביעי דתענית קאי. דתנן התם: זמן עצי הכהנים והעם תשעה. וקשיא ליה: מה ראו להימנות? הא אפילו כל יחיד יכול לנדב עצים, כדתנן לקמן פרק שישי! **אלא בשעה וכו'** – וקא משמע לן שהעצים שלהן קודמין לכל שאר עצים בשלשכה. **הנביאים שביניהן** – שהיו באותו הדור, כגון חגי זכריה ומלאכי ועזרא ונחמיה. **אלא משלהן** – מעצים שהתנדבו הן. **דדבי יוסי היא** – הא דאמרינן שעצים לקרבנות צבור באים בשל יחיד – אתיא כרבי יוסי דמתניתין. **דברי הכל היא** – ואפילו כרבנן. דעל כרחך לא פליגי רבנן ורבי יוסי אלא בגופו של קרבן. **אבל במכשירי קרבן,** כגון עצים לקרבנות – הכל מודיים דמשתנה מיחיד לצבור. **כתונת לבנה** – הכהן, לשרת בו בקדש. **צריכה למסור לצבור** – מיהו אם מסרה – מותר לעבוד בו. **במכשירי קרבן** – כגון כתונת. הכי גרסינן: **מתניתין מסייעא לרבי יוסי** – והכי פירושו: מהך ברייתא דמגילת תענית מוכח דדאמר רבי יוסי בשם רבי אילא דדברי הכל היא. **בשעת הקרבן** – בזמן שבית המקדש קיים. **רבי יוסי אומר: אין נוהגין אלא בשעת הקרבן** – שמע מינה דרבנן דפליגי עליה דרבי יוסי סוברים דנוהג אפילו שלא בשעת הקרבן, ופשיטא שמודים שהיו זמנים להבאת העצים, וכמתניתין דתענית. **והיינו מתענין ולא משלימין** – מפני שיום טוב שלהן היה. שבני סנאה בן בנימן הקרובו עצים בעשרה באב, כדתנן בתענית פרק רביעי. וזה היה ודאי אחר החורבן, דבזמן הבית אין צום בתשעה באב. ואי סלקא דעתך דלא היו העצים אלו אלא לצורך קרבנות יחיד, ודינו כקרבן יחיד – למה יהיה להן יום טוב אף שלא בשעת קרבן? בשלמא בשעת קרבן – ניחא, דאף יחיד שמביא קרבן הוה ליה כיום טוב, כדאמרינן בריש פרק "מקום שנהגו". אלא לאחר החורבן, מאי טעמא? אלא ודאי דאף לקרבנות צבור התנדבו אלו, ונושאר היום טוב לדורות. ומסתמא לא פליגי רבנן דמתניתין עליה דרבי אליעזר בי רבי צדוק, דקיש לומר מעשה רב. **מתניתין** – דתנן: שומרי ספיחים בשביעית וכו'. שמע מינה דאין העומר ושתי הלחם באין אלא מארץ, וכדפרישית במתניתין, אתיא כרבי ישמעאל דאמר שאין העומר בא מחוץ לארץ. דאי כרבי יוסי ברבי יהודה דאמר העומר בא מחוץ לארץ – למה לי שומרי ספיחים? תיפוק ליה שאפשר להביאו מחוץ לארץ!

תקליץ חדתין

גמרא הכי גרסינן: **תמן תנינן** – בתענית (כו,א). **תשעה** – באלו התשעה זמנים היו הכהנים והעם מתנדבים להביא עצים, והיו מקריבים קרבן אותו היום. ואפילו היו עצים הרבה למערכה – היו אלו מתנדבים ומקריבין באלו תשעה זמנים. **מה ראו** – למה הוצרכו לימנות אלו זמנים מיוחדים? דכל יחיד יכול להביא נדבה עצים כדלקמן פרק שישי. **עמדו אלו כו'** – ולהכי הוצרכו לימנות, משום ההיא תקנה דעביד להו הני נביאים, כי היכי דלא לידחיכנו מאתרייהו. **ומסרום לצבור** – שיהא של צבור. וזהו דאמר והקריבו מהן קרבנות צבור. **מלאה עצים** – של צבור. **משל עצמן** – שיהא קרבן נדבתם. כדתנן לקמן פרק שישי: האומר "הרי עלי עצים" כו'. **משלהן תחלה** – מעצים שהתנדבו. ובבבלי שם סמיך לה בקרא דנחמיה שנאמר "והגורלות הפלנו על קרבן העצים הכהנים הלוים והעם להביא לבית אלהינו לבית אבותינו לעתים מזומנים שנה בשנה לבער על מזבח ה' אלהינו ככתוב בתורה". **דדבי יוסה היא** – הא דאמר שעצים דיחיד קרבים לשל צבור הואיל ומסרי לצבור, כדקאמר ומסרום לצבור. דאילו לרבנן לא מהני גבי שומר חנם אף שמוסר לצבור. **במכשירי קרבן** – כגון עצים לקרבנות. **תני האשה כו'** – בתוספתא סוף פרק קמא דיומא. הכי גרסינן: **כשרה ובלבד שתמסרנה כו'** – ובגמרא דיומא (לה,ב) פריך: פשיטא! ומשני: מאן דאמר ניחוש שמא לא יסמרנה יפה, קא משמע לן. הכי גרסינן: מתניתא פליגא על רבי אחא. **אותן הימים** – ברייתא שנויה במגילת תענית והובאה בתענית (יב) ובעירובין (מא). **נוהגין** – בשעת קרבן יום טוב דקרבן עצם. **מבני סנאה** – הכי גרסי לה התוספתא שם. **בן בנימין** – משבט זה. **והתעניון ולא כו'** – ובבבלי שם מסיים: מפני שיום טוב שלנו היה. **והתם** רבנן הוא דאמרי לה, דפליגי ארבי יוסי. ורבי אליעזר בי רבי צדוק בשטת רבנן קאמר לה, דסבירא ליה אף אלא בזמן קרבן, דהא איהו היה לאחר החורבן מדהזכיר צום תשעה באב. ולרבי אחא הא לא היה לרבנן קרבן יחיד דעצים, דאיהו לא מחלק בין מכשיריו לגופו של קרבן. ובברייתא מוכח דהיה קרבן עצים דיחידים, כדקאמר רבי אליעזר בי רבי צדוק: אנו היינו כו', החזיקו אותו יום טוב דקרבן עצים דיחידים שלהם ליום טוב. **תמן תנינן** – מנחות פג,ב.

עיונים

זמן עצי הכהנים מפורש במסכת תענית, כי בזמן עזרא ונחמיה התנדבו משפחות מסויימות (אשר צויינו בשמותם במשנה פ"ד מ"ה) להביא את קרבן העצים בימים קבועים בשנה, משום שהיה דוחק בספי במקדש. ואף שלאחר בנין בית לכך נקבעו ימים אלה כימי נדבה ושמחה קבועים לאותן משפחות. המשנה בתענית (פ"ד מ"ה) מונה תשעה ימים בהם היו משפחות מסויימות בישראל (שצויינו במשנה בשמותם) מביאות את העצים למערכה.

מה פליגין בגופו של קרבן אבל במכשירי קרבן וכו' טעם החילוק שבין גוף הקרבן, שבעניינו נחלקו תנאים אם הריהו משתנה משל יחיד לשל ציבור, לבין מכשירי קרבן שלדעת הכל הריהו משתנה – משום שקרבן הציבור צריך להיות משל הציבור, שכן אין הציבור יכול לצאת ידי חובתו ולהתכפר בקרבן שאינו שלו אף בדיעבד. וכיון שחרששים שמא אין בדעת היחיד למוסרו לציבור לגמרי, אין מסירתו מועילה שישתנה משל יחיד לשל רבים. אבל מכשירי קרבן ציבור, כיון שבדיעבד הריהם כשרים אף אם אינם של הציבור, אין חרששים שמא אין בדעת היחיד למוסרו לציבור לגמרי, ולכן מסירתו מועילה (מקדש דוד קדשים סימן לז).

ריש שביאר מאמאחר דעיקר החחשש שמא לא יומסרנו לגמרי לציבור הוא להוציא מדעת הצדוקים הסבורים שקרבן החמיד בא גם משל יחיד (ראה מנחות סה,א), לא חששו לכך אלא בגוף הקרבן עצמו ולא במכשיריו (חזון נחום).

אורח ההלכה

ועמדו אלו ונתנדבו עצים משל עצמן לכמה משפחות מישראל היה יום קבוע בשנה בו היו הן יוצאות ליערות ומביאות מהם עצים למערכה. וכשהגיע היום המיוחד לכל אחת מהמשפחות הללו להביא עצים, היו הן מביאות פרט לעצים עצמם גם עולות נדבה, וזהו קרבן העצים. ויום זה היה להם כמו יום טוב, ואסורים בו בהספד ובתענית ובעשיית מלאכה. ודבר זה מנהג. (רמב"ם ספר עבודה הלכות כלי המקדש והעובדים בו פ"ו ה"ט).

אשה ששעשתה כתונת לבנה בגדי הכהנים באים רק משל הציבור. ויחיד שהתנדב בגד מבגדי כהונה — מוסרו לציבור. והכהן מותר לשמש בו בעבודת המקדש. כברייתא. (רמב"ם שם פ"ח ה"ז).

קרבנות היחיד והציבור באין מן הארץ ומן חוצה לארץ... חוץ מן העומר ושתי לחם כל המנחות והנסכים בשרים לבוא בין מתבואת הארץ ובין מתבואת חוץ לארץ, בין מן החדש ובין מן הישן, ובלבד שיביאום מן המובחר, חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינם באים אלא מן החדש ומארץ ישראל. כמצוה במנחות. (רמב"ם שם הלכות איסורי מזבח פ"ו הט"ו. שם הלכות תמידין ומוספין פ"ז ה"ח. שם פ"ח ה"ב).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

קרבן העדה

אין העומר בא מן הסוריא – רבותא קא משמע לן: דאפילו מן הסוריא דדמיא לארץ ישראל במקצת אינו בא, וכל שכן מחוץ לארץ ממש. **תמן תנינן** – מנחות פרק תשיעי. **שאין באין אלא מן החדש** – דכתיב "מנחה חדשה". **ומן הארץ** – דגבי שתי לחם כתיב "ממושבותיכם", וגבי עומר כתיב "וקצרתם את קציר" – ולא קציר של חוץ לארץ. **תמן תנינן** – בפרק קמא דכלים. **והביכורים** – דכתיב "ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך". **תמן תנינן** – בפרק קמא דשביעית. **מה חריש רשות** – דכתיב "בחריש ובקציר תשבות" ודרשינן: מה חריש דהוא דוקא רשות, שהרי אין לך חריש שיחרוש לשם מצוה, דאפילו גבי עומר הם מצא חרוש – אינו חורש. אף קציר נמי שהוא רשות הוא דאסור בשבת, אבל קציר של מצוה כגון קציר העומר שמצוה לקצור לשם העומר – דוחה שבת. הכי קרסינן: **רבי ישמעאל כדעתיה דאמר אין העומר בא מסוריא** – וכ"ה במסכת שביעית. והכי פירושו? רבי ישמעאל לשיטתיה דסובר שאין העומר בא אלא מן הארץ, ואפילו בשביעית קוצרין אותו בארץ. דקציר דידיה דוחה שביעית מפני שהוא מצוה, והוא הדין דדוחה שבת. **דברי הכל היא** – ומתניתין איירי בשנת בצורת, ולא מצאו תבואה בחוץ לארץ, וצריכין להביא מספיחי ארץ ישראל. **ההן עומר וכו'** – האי עומר אם אין בו שם ספיחים, מהו שיזרע לצרכו לכתחילה בשביעית? **לא נמצא** – אם נזרע בשביעית כקומץ על שיריים שאינן נאכלין, שהרי השיריים אסורין באכילה. וקומץ שאינו מתיר שיריים לאכילה אינו קומץ. **נעשה כחמשה דברים וכו'** – דתנן בפרק "כיצד צולין": חמשה דברים באין בטומאה ואינן נאכלין בטומאה: העומר ושתי הלחם וכו'. והכי נמי עומר שנזרע בשביעית – אין שיריו נאכל, כאילו בא בטומאה. **כיצד הוא עושה** – אמתניתין קאי, דתנן שומרי ספיחין בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. וקשיא: איך הקדש יוצא בלא חילול? לכך קאמר שמתחילה לא היו הקוצרין והשומרין מקבלין שכר מהלשכה אלא משלחני, ממעות חולין. ואחר כך קודם הקצירה – מחללין ממעות הלשכה. ופריך: **וטבות כן?!** וכי טוב הוא לעשות כן?! הרי כשפודה אותו אינו שוה כל כך כמה שהוציאו עליו לשומרין, שהרי צריך לנפותו ומשתייר ממנו הרבה, וגם עומר אחד אינו שוה מעות אלו! **כל מה שיתן** הגזבר, הן הן דמיו משעה הראשונה, והרי זה כאילו הם נתנו מעות השומרין. **אף בפתחי אבנים כן** – המסתתין האבנים לצורך בנין הבית, לא היו מקבלין המעות מן הגזברים מיד. **לחוצבין** – מן ההר. **ולסתתין** – המרבעין האבנים ומחליקן. **הדימוס** – שורה של בנין. **וטבא היא כן?** הא לפעמים מתקלקלין האבנים קודם שנתנו לבנין, נמצא האבנים שנצרכו לבנין אינן שוים כל כך כמו השכר שנתנו השלחנות!

תקלין חדתין

מסוריא – דהיא מקצת ארץ ישראל. כל שכן מכל חוץ לארץ ממש. **תמן תנינן** – פרק קמא דכלים. הכי קרסינן: **דתנן רבי ישמעאל אומר מה חריש כו'** – והוא בפרק קמא דמועד קטן (ג,ב. ד,א. ובמנחות עב,א. פג,ב. וראש השנה ט,א) דתנא קמא דריש ליה, באם אינו ענין לשבת – תנהו לשביעית, ולאסור הקצירה במוצאי שביעית. ורבי ישמעאל מתיר הקצירה במוצאי שביעית ודרש לקרא אשבת. ועל כרחך סבירא ליה דאסור להביא מסוריא, דאי מותר להביא מסוריא – למה התיר לקצור בשביעית? **רבי ישמעאל היא** – דסבירא ליה: אין העומר בא מסוריא, ולכן הוצרכו לשמור הספיחים. **לא מצאו מסוריא כו'** – וגם לדבון צריכים לשמור הספיחין שבארץ ישראל, שמא לא ימצאו בסוריא, ויצטרכו לספיחין דארץ ישראל. **מהו לזרוע בתחלה** – כשאין ספיחין אם מותר לזרוע בשביעית בארץ ישראל. דהא קצירה הותרה בשביעית לצורך העומר. **כקומץ על השיריים כו'** – דקומץ שאין מתיר שיריו לאכילה אינו קומץ, והכא נמי יהיו השיריים אסורין כשיזרע בשביעית. **כחמשה דברים כו'** – דתנן בפסחים (עו,ב), ועומר ושני הלחם מיחשב שם. ותהם ודאי אין שיריו נאכלין, ואפילו הכי הוי עומר כשר. הכי נמי הכא, ושפיר מיבעיא להו. **כיצד הוא עושה** – אמשנה מהדר לפרושי: כיצד פורעין לשומרי ספיחין? דמלשכה אי אפשר להוציא הקדש לחולין להדיא. **ומחללין עליו** – כלומר, על העומר ששמרוהו ונעשו המעות חולין, ומסלקין אותן לשולחני. **וטבות כן** – וכי טוב הוא לחלל מעות הלשכה על העומר, דהא מן העומר ילך הרבה לאיבוד נקיותו מפסולת שבו, ולשירים. **הן הן דמיו כו'** – מה שישאר ממנו לעומר הן דמיו שנתן הגזבר משעה ראשונה. **בפתחי אבנים** – אומני הבנין שמסתתין אבנים גם כן היו נוטלין מן השלחני. כך נראה לי. **חוצבין** – אבנים משרשן. **מסתתין** – לתקן האבנים.

בסיתות ופיתוח אבנים שבנוים בהם בקודש היו נוהגים כן. **כיצד הוא עושה? נוטל מעות** חולין **מן** הלשכה **ומחלל** אותן **על גבי הדימוס** (הנדבך) שבנוים אותו, **ומשניתן** האבן **על הדימוס** אז **מביא** גיזבר **מתרומת הלשכה** ומחללין אותן **עליה**, והריהי מתקדשת בכך, והמעות יוצאות בכך לחולין, ופורע בהן את החוב לשולחני. ותמהים: **וטבות** [וכי יפה] לעשות **כן?** והרי בסופו של דבר משתמשים רק בחלק מהאבנים שעובדו לצורך זה, שכן חלקן מתקלקלות ונפסלות לשימוש תוך כדי העיבוד, ואיך ישלמו ממעות תרומת הלשכה על הכל? ומביאים כי ר' **יוסי בי** [בן] ר' **בון בשם שמואל** אמר ביישוב תמיהה זו: **כל מה** (כמה) **שיתן** הגיזבר כתשלום עבור התבואה לעומר ושמירתה, אף שכרגיל מחירם נמוך בהרבה, קבעו חכמים כי בעומר כמה שיתן **הן הן דמיו כבר משעה הראשונה**. ובענין דומה **תנא, אף** בענין התשלום **לפתחי אבנים** (אומני האבן) על מלאכתם בסיתות ופיתוח אבנים שבנוים בהם בקודש היו נוהגים כן. **כיצד הוא עושה? נוטל מעות** חולין **משלחני**, בהלוואה, **ונותן** אותן **לחוצבין ולסתתין, עד שלא תינתן** (כל עוד לא ניתנה) האבן **על גבי הדימוס** (הנדבך) שבנוים אותו, **ומשניתן** האבן **על הדימוס** אז **מביא** גיזבר **מתרומת הלשכה** ומחללין אותן **עליה**, והריהי מתקדשת בכך, והמעות יוצאות בכך לחולין, ופורע בהן את החוב לשולחני. ותמהים: **וטבות** [וכי יפה] לעשות **כן?** והרי בסופו של דבר משתמשים רק בחלק מהאבנים שעובדו לצורך זה, שכן חלקן מתקלקלות ונפסלות לשימוש תוך כדי העיבוד, ואיך ישלמו ממעות תרומת הלשכה על הכל? ומביאים כי ר' **יוסי בי** [בן] ר' **בון בשם שמואל** אמר ביישוב תמיהה זו: **כל מה** (כמה) **שיתן** הגיזבר כתשלום עבור האבנים שלבסוף נבנו בנדבך, אף שהן מעטות וכרגיל התשלום על כמות כזו של אבנים נמוך בהרבה, קבעו חכמים כי כמה שיתן **הן הן דמיה משעה הראשונה**.

עיונים

אין העומר בא מן הסוריא וכל שכן שאינו בא משאר ארצות חוץ לארץ. ואולם נקט ר' ישמעאל בסוריא לחדש שאף שהריהי נחשבת לדינים שונים בארץ ישראל, אין מביאים את העומר ממנה (קרבן העדה. תקלין חדתין).

"סוריא" הוא השם היווני שהשתמשו בו מימי המשנה לגבי ארץ ארם, ארם דמשק וארם צובא. ארצות אלה נכבשו בשעתן על ידי דוד המלך (והיו עוד בימי שלמה בנו מסופחות לארץ ישראל). והשאלה היתה האם כיבושו של דוד גרם שארצות אלה תיחשבנה מאז כתוספת לארץ ישראל (כמו עבר הירדן). או שמא כיבושו של דוד נחשב לכיבוש של יחיד, שאינו מקנה קדושה לארץ זו. שלדעת חכמים רבים כיון שכבש דוד את סוריא לפני שגמר לכבוש את כל ארץ ישראל בגבולותיה, אין כיבושו מועיל להחשיבה כארץ ישראל. ולמעשה נהגו בסוריא מנהג ממוצע, שבדברים שונים נהגו בה בפועל כבארץ ישראל (עד שאמרו שהקונה קרקע בסוריא כקונה בפרברי ירושלים), אלא שהחשיבו זאת כמנהג מדברי סופרים ולא כדין תורה.

מאן תנא שומרי ספיחין נוטלין שכרן מתרומת הלשכה מהדברים הללו עולה שקרבן העומר בא אף מגידולי בעיבור. ויש שהקשה: איך אפשר להביאו מן השביעית, והלא שנינו (שביעית פ"ח מ"ח) שאין מביאים קיני זבים וקיני זבות מדמי שביעית. ופירש שם התוי"ט שהוא משום הכלל ש"כל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין". ופירות שביעית כיון שאינם נחשבים ממש בחולין, בכלל קודש הם, ואיך אם כן יביאו מהם את העומר שהוא דבר שבחובה? ובתב שכלל זה שאין מביאים דבר שבחובה אלא מן החולין מתייחס רק לקרבנות המכפרים (כגון חטאת ואשם, ואפילו עולות ושלמים) כיון שיש בזריקת דמם ענין כפרה, ואולם קרבן העומר הבא רק להתיר (את התבואה החדשה. ראה מנחות ה,ב) לא אמרו בו כלל זה (ר"מ ומבה, אוצר הספרא).

אנו היינו מבני סנאה וכו' והראייה מכאן לענייננו היא, שאם היה קרבן העצים נחשב כנדבת יחיד, הרי בזמן המקדש מובן שהיינו עושים מנהג שמחה בהבאת עצים למקדש. אבל לאחר החורבן לא היה מקום לנהוג שמחה בימים אלה. אלא ודאי היה קרבן העצים נחשב כקרבן הציבור, ולכן דחינו את התענית מן הדין אף שהיה זה כבר לאחר החורבן.

ונותן לקוצרין... וטבות כן שאלה זו מבוססת על העובדה שלצורך מנחת העומר היתה נקצרים שעורים ביחס של פי עשרה מהכמות הדרושה למנחה עצמה. וכמבואר במשנה במנחות (פ"ע מ"ז), שהיה מנפים את הקמח אשר הופק משלושה סאים שעורה בשלוש עשרה נפות שכל אחת שונה מחברתה עד שהיתה מתקבלת כמות של עומר, שהוא עשירית האיפה.

כל מה שיתן הן הן דמיו ראה בפירוש בפנים. ויש שפירשו בכוונת הדברים, שהשכר שמשלמים לשומרי הספיחים ממעות השולחני הוא אכן רק לפי מידת העומר, עשירית האיפה, ולא על כל הכמות הנקצרת. וכן בענין אבני הבנין שהובא להלן, שכוונת ר' יוסי בן ר' בון בשם שמואל לתרץ שאכן אין משלמים לאומני האבן ממעות השולחני מלכתחילה אלא לפי כמות האבנים שתיקבע לבסוף בנדבך (תקלין חדתין).

אורח ההלכה

ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות וכו' ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות. ומה היא קדושתה? שמביאים ממנה את העומר ושתי הלחם והביכורים ולא משאר ארצות. (רמב"ם שם הלכות בית הבחירה פ"ז הי"ב).

המשך אורח ההלכה בהשלמות.

שר' ישמעאל אומר: אין העומר בא מן הסוריא אלא מארץ ישראל בלבד. ועוד בדומה לכך: **תמן** [שם] במשנה במסכת כלים פ"א מ"ז) **תנינן** [שנינו]: **עשר קדושות הן**, כלומר, עשר דרגות קדושה הן למקומות שונים, זו למעלה מזו, ובתוך אלה נכלל **שארץ ישראל מקודשת מכל הארצות, ומה היא קדושתה? שמביאין ממנה**, מארץ ישראל בלבד, את **העומר והביכורים ושתי הלחם, מה שאין מביאין כן מכל** שאר **הארצות**. ועל משנה זו שנינו שאמר **ר' חייא בשם ר' ירמיה**: משנה זו כשיטת **ר' ישמעאל היא**, שר' **ישמעאל אמר: אין העומר בא מן הסוריא**, וכל שכן לא משאר ארצות חוץ לארץ. ועוד בדומה לכך **תמן** [שם] במשנה במסכת שביעית (פ"א מ"ד) **תנינן** [שנינו], **ר' ישמעאל אומר**: הכתוב "בחריש ובקציר תשבות" (שמות לד, כא) אינו עוסק באיסורי עבודת השדה הנובעים משנת השמיטה (כפירוש חכמים לכתוב זה), אלא באיסור מלאכה ביום השבת, ומה שנזכרים כאן חריש וקציר הרי זה בא ללמד: **מה חריש** שנאסר בשבת הוא חריש של **רשות**, שהרי אין בתורה חריש של מצוה, **אף קציר** שנאסר כאן הוא דווקא קציר של **רשות, יצא קציר** החיטה למנחת **העומר שהוא מצוה**, ואף זמנו קבוע – ליל ששה עשר בניסן, ולכן הוא מותר גם בשבת. ואומרים: **ר' ישמעאל** הולך לפי זה **כדעתיה** [כדעתו, כשיטתו] שלו, ששינו שר' **ישמעאל אמר: אין העומר בא מן הסוריא**, וכל שכן שלא משאר ארצות חוץ לארץ, והרי זה **כדעתיה** [כדעתו, כשיטתו] שהוא מתיר את קציר העומר בשבת, ומסתבר שכן **אמר** (סבור) ר' ישמעאל גם בענין השביעית, שעל אף שהקציר הוא מהמלאכות האסורות בשביעית, **יצא קציר העומר** שהוא מותר אף בשביעית ומתבואת ארץ ישראל עצמה, משום **שהוא מצוה**. ולענין דין משנתנו מבררים **מאן** [מיהו] **תנא** הסבור **ששומרי ספיחית בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה**, שמדבריו משמע שהעומר בא רק מתבואת ארץ ישראל (שאם לא כן אין צורך בשמירת הספיחים, שהרי יכולים ליטלו מתבואת חוץ לארץ שאינה בכלל דיני שביעית)? — **ר' ישמעאל היא**, הסבור שהעומר בא רק מתבואת מארץ ישראל. **אמר ר' יוסה**: משנה זו **דברי הכל היא**, ואף לדעת הסבורים כי העומר בא אף מתבואת חוץ לארץ. וכך צריך להבין: מלכתחילה באה תבואת העומר בשביעית מחוץ לארץ (ובודאי מסוריא), אלא **לא מצאו** תבואה **בסוריא מביאין אותן מספיחין שבארץ ישראל**. ומתוך שחששו שמא לא תימצא תבואה בחוץ לארץ, העמידו שומרים על תבואת הספיחים שבארץ ישראל כדי שישאר מעט מהם לצורך העומר.

ומכיון שעסקינן בענין ההיתר לקצור ולהשתמש בתבואת הספיחים לצורך העומר, שואלים: **ההן** (אותו) **עומר מהו שיזרע בתחילה?** שאם הותרה קצירת העומר מן הספיחים בשביעית לצורך העומר, האם הותרה כמו כן זריעתו מלכתחילה בשביעית, כשנראה שלא יהיו באותה שנה ספיחי תבואה? מששמע **רב חייא בר אדא** שאלה זו **בעי קומי** [שאל לפני] **ר' מנא**: ואיך ניתן להסתפק כלל בדבר זה, שכן אם כן **לא נמצא** המקריב את העומר מתבואה שנזרעה בשביעית **כקומץ על השיריים שאינן נאכלין?** שכן מנחה הנקמצת (והקומץ מוקרב על גבי המזבח) צריך שיהיו שייריה (שאר המנחה) מותרים באכילה, ואם אינם מותרים באכילה הריהי פסולה. ותבואה זו שנזרעה לצורך העומר בשביעית אף אם יקריבו ממנה את העומר, אין השייריים (שאר התבואה שנזרעה) מותרים לאכילה. משום שנזרעה בשביעית. **אמר ליה** [לו] ר' מנא: לא כך, אלא אף אם ייאסרו שייריה באכילה משום שנזרעה בשביעית, תהא המנחה כשרה, משום שהריהו **נעשה כחמשה דברים שהן באין בטומאה**, שיש חמישה קרבנות ציבור שאמרה המשנה בפסחים (פ"ז מ"ד) שכאשר רוב הציבור טמא מת הריהם מוקרבים אף בטומאה, ואף על פי כן **אין הם נאכלין בטומאה**. וכמו כן יש לומר שמנחת העומר הבאה מתבואה שנזרעה בשביעית, אף ששייריה אסורים באכילה, אין הדבר מונע את היתר זריעת התבואה בשביעית לצורך הקרבתה.

ג ושואלים: **כיצד הוא**, הגיזבר, **עושה**, כיצד הוא משלם את שכר השומרים מתרומת הלשכה, והרי המעות הללו הקדש הם, וכלל הוא ש"אין הקדש יוצא (לחולין) בחינם אלא בפדיון" (ערכין לג,א)! ומשיבים: **נוטל** כהלוואה **מעות** חולין **מן השולחני** העוסק בחמרת כספים, **ונותן לקוצרין** של התבואה לעומר, **ולשומרין** עליה בעודה מחוברת שלא יקצרוה **עד שלא יקרב העומר**, כל זמן שלא הגיע זמן הקרבתו. ומשהגיע זמן הקרבתו **מביא** גיזבר ההקדש **מעות** בשווי העומר **מתרומת הלשכה ומחללין** אותן **עליו**, על העומר הזה, וחלה קדושתן עליו, והן יוצאות לחולין, ומשנעשו חולין נותנים אותן לשולחני בפרעון חובו. ותמהים: **וטבות** [וכי יפה] לעשות **כן?** והרי מנחת העומר נעשית רק מתוך חלק קטן של התבואה ששמרו עליה שומרי הספיחים, ואיך ישלמו ממעות תרומת הלשכה על שמירת כל התבואה? ומביאים כי **ר' אחא בשם ר' בא** אמר ביישוב תמיהה זו: **כל מה** (כמה) **שיתן** הגיזבר כתשלום עבור התבואה לעומר ושמירתה, אף שכרגיל מחירם נמוך בהרבה, קבעו חכמים כי בעומר כמה שיתן **הן הן דמיו כבר משעה הראשונה**. ובענין דומה **תנא, אף** בענין התשלום **לפתחי אבנים** (אומני האבן) על מלאכתם בסיתות ופיתוח אבנים שבנוים בהם בקודש היו נוהגים כן. **כיצד הוא עושה? נוטל מעות** חולין **משלחני**, בהלוואה, **ונותן** אותן **לחוצבין ולסתתין, עד שלא תינתן** (כל עוד לא ניתנה) האבן **על גבי הדימוס** (הנדבך) שבנוים אותו, **ומשניתן** האבן **על הדימוס** אז **מביא** גיזבר **מתרומת הלשכה** ומחללין אותן **עליה**, והריהי מתקדשת בכך, והמעות יוצאות בכך לחולין, ופורע בהן את החוב לשולחני. ותמהים: **וטבות** [וכי יפה] לעשות **כן?** והרי בסופו של דבר משתמשים רק בחלק מהאבנים שעובדו לצורך זה, שכן חלקן מתקלקלות ונפסלות לשימוש תוך כדי העיבוד, ואיך ישלמו ממעות תרומת הלשכה על הכל? ומביאים כי ר' **יוסי בי** [בן] ר' **בון בשם שמואל** אמר ביישוב תמיהה זו: **כל מה** (כמה) **שיתן** הגיזבר כתשלום עבור האבנים שלבסוף נבנו בנדבך, אף שהן מעטות וכרגיל התשלום על כמות כזו של אבנים נמוך בהרבה, קבעו חכמים כי כמה שיתן **הן הן דמיה משעה הראשונה**.

מסורת הש"ס

ז. ירושלמי שביעית א,ג.
ח. משנה כלים א,ו. במדב"ר נשא, ז,ח. ספרי וזוטא הב. ילקו"ש תורה תרצת.
ט. משנה שביעית א,ד. בבלי ר"ה ט,א. מו"ק ד,א. מכות ח,ב. מנחות עב,א. ילקו"ש תורה תב.
י. ירושלמי שביעית א,ג.
יא. משנה פסחים ז,ד.

גרסות

תמן תנינן רבי ישמעאל אומר – מאן תנא בכתי"מ: **יצא קציר העומר דר' ישמעאל כדעתיה דר' ישמעאל אומר אין העומר בא מסוריא יצא קציר העומר שהוא מצוה מאן תנא.**

יצא קציר העומר שהוא מצוה ר' ישמעאל כדעתיה – קציר העומר בכתי"י מן הגניזה: **יצא קציר העומר ר' ישמעאל כדעתיה דר' ישמעאל אמר אין האומר בא מסוריה יצא קציר העומר.**

ר' ישמעאל כדעתיה – שהוא מצוה בכתי"ל משסי זה חסר (וכן הגיה בההגר"א).

שיזרע בתחילה בכתי"ל: **שיזרע לכן מתחילה.**

ומביא מעות מתרומת הלשכה בכתי"מ: **משהקריב העומר מביא מעות מתרומת הלשכה.**

וטבות כן ר' אחא בכתי"מ: **וטיבחו בן ר' יוסי בשם ר' אחא.**

בפתחי אבנים בכתי"מ: **במפתחי אבנים.**

וטבות כן ר' יוסי בי רבי בון בשם שמואל בכתי"מ: **טיבחי בן ר' אחא בשם ר' אילא.**

לשון

דימוס
מקור המלה הוא ביוונית δόμος (דומוס), ובין משמעויותיה המקוריות גם זו הזהה עם נדבך, של אבנים או לבנים.

שפע למד את עמי
© כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com
www.hashefa.co.il

מסורת הש"ס

א. ירושלמי סוטה א,ו. בבלי כתובות קו,ב. קידושין נד,א. יולקי"ש תורה שפו.
ב. תוספתא שקלים ב,ו. תנחומא חוקת כה. פסדר"ר ד, ד"ה ויקחו אליך. פסי"ר יד, ד"ה א"ר יוסי.
ג. בבלי כתובות קו,ב.
ד. תנחומא תרומה א (בשינויים).
ה. בבלי מנחות צ,א.
ו. ירושלמי יומא ד,ב (בשינוי).
ז. בבלי יומא מא,ב (בשינויים).

גרסות

ושעיר המשתלח ולשון של זהורית בכתי"מ: **ולשון של זהורית שבראש שעיר המשתלח לשון שבין קרניו. בשל הקדש** בכתי"מ: **בהקדש.**
אף לא בדפו"ר: **ולא.**
רקועי זהב בכתי"מ: **רקועי פחים.**
רבי ישמעאל בכתי"מ: **רבי שמעון.**
רבי עקיבא — רבי חנניה סגן הכהנים אומר... זה זה בכתי"מ: **רבי חנינא סגן הכהנים אומר מותר תרומה לקייץ המזבח מותר תרומה לכלי שרת רבי עקיבא אומר.**

לשון

סגן
מלה זו, המופיעה גם במקרא, כנראה שאולה מן האשורית, ומובנה העיקרי: מושל, ממונה. פקיד וקצין. וכן שימושה בלשון המקרא. סגן הכהנים היה לפיכך הממונה בבית המקדש על הכהנים (וזה היה אכן תפקידו של סגן הכהן הגדול) ותפקיד זה ניתן לכהן־המשנה (ראה ירמיה נב, כד ועוד) שהיה גם ממלא מקומו של הכהן הגדול.

החיים

לשונות
לשון זו, היתה חבילת צמר סרוק שהיתה לה צורה הדומה במקצת ללשון. צמר זה היה צבוע בצבע הזהורית צבע אדום (Carmin) המופק מתולעת השני, שהיא כיימה החיה בתוך עפצים של עצים שונים, שמדמה מפיקים מהם הצבע הזה. צבע זה קרוי במקרא שני או שני תולעת.

אישים

ר' חנניה סגן הכהנים
ר' חנינה (או חנניא) סגן הכהנים, היה מחכמי ישראל שחיו בתקופת חורבן הבית השני. פעולתו נמשכה מימי הבית, עד לזמן מסויים אחריו. לפי מסורת אחת היה ר' חנינא אחד מהרוגי מלכות שנהרגו באחת הגזירות לאחר החורבן.
כפי שכינויו מלמד מילא ר' חנינא תפקיד נכבד במקדש הוא היה סגנו של הכהן הגדול, סגן שניתנו לו גם סמכויות יידועות בניהול המקדש, ובעיקר היה ממלא את מקומו של הכהן הגדול כאשר לא יכול לשמש בקודש מפני טומאה או מחלה.
נראה כי משפחתו של ר' חנינא היתה מן המשפחות החשובות ומוזכרים קשרים ידועים ביניה ובין בית הנשיאים, ר' חנינא היה מראשי הכהנים במקדש.
רוב דברי תורתו של ר' חנינא סגן הכהנים קשורים בבית המקדש ובהלכות הקרובות לכך כדיני קרבנות ודיני טומאה וטהרה.
לר' חנינא סגן הכהנים היה בן הנמנה בין התנאים — ר' שמעון בן הסגן.

א משנה פרה אדומה ושעיר המשתלח לעזאזל ביום הכיפורים, ולשון של **זהורית** (חוט של צמר אדום) המושלכת אל תוך שריפת הפרה האדומה, אף שאינם קרבנות הריהם **באין מתרומת הלשכה.** ואילו **הכבש** שעושים להוביל על גביו את **הפרה** האדומה מהר הבית להר הזיתים, **והכבש** שעושים להוביל על גביו את **השעיר המשתלח** מן העזרה אל מחוץ להר הבית, **ולשון** הצמר האדום שקושרים **בין קרניו** של השעיר, **ואמת המים,** תעלות המים של ירושלים, **וחומות העיר ומגדלותיה, וכל** שאר **צרכי העיר** ירושלים, כגון חפירת בורות מים ותיקון הרחובות, הם **באין משירי הלשכה,** מהשקלים שנותרו בלשכה לאחר התרומה השלישית בפרוס חג הסוכות. **אבא שאול** חולק על דעת תנא קמא **ואומר: כבש פרה** לא היה בא משיירי הלשכה, אלא **כהנים גדולים** היו **עושין** אותו **משל עצמן.**
כיון שלא כל הדברים הללו נחוצים תמיד ומהירהים אינם קבועים, פעמים שהיה נשאר מותר, לא רק מתרומת הלשכה אלא גם משיירי הלשכה. ולפיכך מבררים: **מותר שירי הלשכה מה היו עושין בהן? — לוקחין** (קונים) **בהן יינות שמנים וסלתות,** והיו מוכרים אותם במחיר יקר יותר לצורך מנחות ונסכים, **והשכר** (הרווח) שהרוויחו ממכירה זו היה שייך **להקדש,** אלו **דברי ר' ישמעאל. ר' עקיבא אומר: אין משתכרין,** אין עושים עסקים ורווחים **בשל הקדש, אף לא משל עניים,** ממה שנתרם וניתן עבור עניים.
ומבררים עוד: אם השתמשו בשקלי תרומת הלשכה לכל הצרכים האמורים בתחילת המשנה ולאחר כל זה נותרו עדיין שקלים, **מותר התרומה הזה, מה היו עושין בה?** — היו קונים בה **רקועי זהב** והיו עושים בהם **ציפוי** לרצפת וכתלי **בית קודש הקדשים. ר' ישמעאל אומר: מותר הפירות,** היה הולך **לקיץ המזבח,** לקניית קרבנות עולה כדי להקריבם על המזבח כשאין עליו קרבנות. ואילו **מותר התרומה** היה הולך **לקניית כלי שרת.** ואילו **ר' עקיבא אומר: מותר התרומה** הוא שניתן **לקיץ המזבח,** ואילו **מותר נסכים,** אם נשארו כספים עבור נסכים שלא הוקרבו היו הולכים לקניית **כלי שרת. ור' חנניה סגן הכהנים אומר: מותר נסכים** הולך לקיץ **המזבח,** ואילו **מותר התרומה, הולך** לקניית **כלי שרת.** מכל מקום **זה וזה,** גם ר' עקיבא וגם ר' חנניה **לא היו מודים** לר' ישמעאל בשיטתו בענין מותר **הפירות,** שלדעתם מותר הפירות אינו הולך לקיץ המזבח.

ב גמרא כיון שהזכירו במשנה **כבש הפרה** האדומה ולשון של זהורית, מביאים את שאמר **ר' ישמעאל בר נחמן בשם ר' יונתן: שלש לשונות** של זהורית **הן,** כלומר, בשלושה עניינים יש לשון של זהורית, ובכל אחד מהם שיעורה שונה: הלשון **של השעיר** המשתלח לעזאזל, כיון שהיא מתחלקת לשנים, חציה האחד נקשר בין קרני השעיר, והאחר על הסלע ממנו דוחפים את השעיר מן ההר,

א הלכה ב משנה פָּרָה, וְשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, וְלָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית — בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. כֶּבֶשׁ פָּרָה, וְכֶבֶשׁ שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, וְלָשׁוֹן שֶׁבֵּין קַרְנָיו, וְאַמַּת הַמַּיִם, [א]וְחוֹמוֹת הָעִיר וּמִגְדְּלוֹתֶיהָ, וְכָל צָרְכֵי הָעִיר — בָּאִין מִשְּׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: [ב]כֶּבֶשׁ פָּרָה כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים עוֹשִׂין מֵשֶׁל עַצְמָן. [ג]מוֹתַר שְׁיָרֵי לִשְׁכָּה מֶה הָיוּ עוֹשִׂין בָּהֶן? לוֹקְחִין בָּהֶן יֵינוֹת שְׁמָנִים וְסְלָתוֹת, וְהַשָּׂכָר לַהֶקְדֵּשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵין מִשְׁתַּכְּרִין בְּשֶׁל הֶקְדֵּשׁ אַף לֹא מִשֶּׁל עֲנִיִּים. [ד]מוֹתַר הַתְּרוּמָה מֶה הָיוּ עוֹשִׂין בָּהּ? רְקוּעֵי זָהָב קִיפּוּי לְבֵית קוֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: מוֹתַר הַפֵּירוֹת — קַיִץ הַמִּזְבֵּחַ, מוֹתַר תְּרוּמָה — לְכְלֵי שָׁרֵת. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מוֹתַר תְּרוּמָה — לְקַיִץ הַמִּזְבֵּחַ, מוֹתַר נְסָכִים לְכְלֵי שָׁרֵת. רַבִּי חֲנַנְיָה סְגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר: [ה]מוֹתַר נְסָכִים — קַיִץ הַמִּזְבֵּחַ, מוֹתַר הַתְּרוּמָה — לְכְלֵי שָׁרֵת. זֶה וָזֶה לֹא הָיוּ מוֹדִים בַּפֵּירוֹת.

ב גמרא כֶּבֶשׁ פָּרָה כו'. [ו]רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בַּר נַחְמָן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן (נָתָן): [ז]שָׁלֹשׁ לְשׁוֹנוֹת הֵן: שֶׁל שָׂעִיר — אל תוך שריפת הפרה. **כבש פרה** — הגשר שהיו עושין אחד על גבי שלמטה היתמין, מפני קבר התחום מהר הבית להר המשחה, ועליהן היו מוציאין הפרה. **וכבש שעיר** — שהיו עושין גשר שעליו יוליך המשלח את השעיר, מפני הבבליים שהיו תולשין בשערו ואומרים טול וצא, שלא תשהה עונותינו. **ולשון שבין קרניו** — לידע אם הלבין ונתכפרו עונותיהן של ישראל. והני אינן צורך קרבן, לפיכך אינן באין מתרומה שהופרשה לשם קרבנות, אלא ממה שנשתייר בלשכה אחר הפרשת התרומה. **ואמת המים** העוברת בעזרה, אם צריכין תיקון. **וכל צרכי העיר** — לחפור בורות שיחין ומערות, ותיקון רחובותיה ושווקיה ושמירת העיר. **מותר שירי הלשכה** — מה שנשאר אחר שנעשה מהן תיקון צרכי העיר. **לוקחין מהן יינות שמנים וסלתות** — ומוכרין אותן למי שצריך יין לנסכים ושמנים למנחות. **אין משתכרין בשל הקדש** — שאין עניות במקום עשירות, ותיקון רחובותיה ושווקיה ושמירת העיר. **ואף לא בשל עניים** — דלמא מתרמי עני וליכא למיתב ליה. **מותר התרומה** — היינו מה שנשאר בקופות בראש חודש ניסן, שאז מביאין קרבנות מתרומה חדשה. **צפוי לבית קדשי קדשים** — לרצפה ולכותלים. **מותר הפירות** — מפרש בגמרא. **קיץ למזבח** — כשהמזבח בטל מביאים מהן עולות. כמו שדרך בני אדם להעלות מיני מתיקה על השלחן בגמר סעודתם, כך אחר שגמרו להביא חובת היום מביאין עולות הללו, כשאין נדרים ונדבות והמזבח בטל. **מותר תרומה לקיץ המזבח** — שלצורך קרבנות הופרשה. **מותר הנסכים** — מפרש בגמרא. **מותר נסכים לקיץ המזבח** — שהנסכים כליל, והעולה כליל. **זה וזה** — רבי עקיבא ורבי חנניה.

גמרא **של שעיר המשתלח** — דבעי חלוקה, כדתנן ביומא: מה היה עושה? חציו קשר בסלע וחציו קשר בקרניו. לפיכך היה משקלו סלע.

תקלין חדתין

משנה **פרה** — פרה אדומה, אף על גב דאינה נשחטת בעזרה — באה מתרומת הלשכה, ד"חטאת" קרייא רחמנא. **שעיר המשתלח** — לפי שצריך ליקח שני שעירים, ואינו יודע על איזה יעלה הגורל לה. **ולשון של זהורית** — שני תולעת שמשליכין אל תוך שריפת הפרה. והוא הדין לעץ ארז ואזוב, אלא נקט לשון של זהורית לבד, לחלק בין לשון של זהורית זה ללשון של שעיר המשתלח. **כבש פרה** — שהיו עושין שני גשרים זה על גב זה מפני קבר התחום, מהר הבית להר המשחה, ועליהן היו מוציאין את הפרה. **וכבש שעיר** — שהיו עושין כמין גשר, ועליו היה הולך המשלח את השעיר. מפני הבבליים שהיו תולשים בשערו ואומרין "טול וצא, שלא תשהה עונותינו". **ולשון שבין קרניו** — לידע אם הלבין ונתכפרו עונותיהן של ישראל. והני אינן צורך קרבן, לפיכך אינן באין מתרומה שהופרשה לשם קרבנות, אלא ממה שנשתייר בלשכה אחר הפרשת התרומה. **ואמת המים** העוברת בעזרה, אם צריכין תיקון. **וכל צרכי העיר** — לחפור בורות שיחין ומערות, ותיקון רחובותיה ושווקיה ושמירת העיר. **מותר שירי הלשכה** — מה שנשאר אחר שנעשה מהן תיקון צרכי העיר. **לוקחין מהן יינות שמנים וסלתות** — ומוכרין אותן למי שצריך יין לנסכים ושמנים למנחות. **אין משתכרין בשל הקדש** — שאין עניות במקום עשירות, ותיקון רחובותיה ושווקיה ושמירת העיר. **ואף לא בשל עניים** — דלמא מתרמי עני וליכא למיתב ליה. **מותר התרומה** — היינו מה שנשאר בקופות בראש חודש ניסן, שאז מביאין קרבנות מתרומה חדשה. **צפוי לבית קדשי קדשים** — לרצפה ולכותלים. **מותר הפירות** — מפרש בגמרא. **קיץ למזבח** — כשהמזבח בטל מביאים מהן עולות. כמו שדרך בני אדם להעלות מיני מתיקה על השלחן בגמר סעודתם, כך אחר שגמרו להביא חובת היום מביאין עולות הללו, כשאין נדרים ונדבות והמזבח בטל. **מותר תרומה לקיץ המזבח** — שלצורך קרבנות הופרשה. **מותר הנסכים** — מפרש בגמרא. **מותר נסכים לקיץ המזבח** — שהנסכים כליל, והעולה כליל. **זה וזה** — רבי עקיבא ורבי חנניה.

גמרא **של שעיר המשתלח** — דבעי חלוקה, כדתנן ביומא: מה היה עושה? חציו קשר בסלע וחציו קשר בקרניו. לפיכך היה משקלו סלע.

קרבן העדה

הלכה ב משנה **פרה אדומה ושעיר המשתלח לעזאזל באין מתרומת הלשכה** — אף על גב דפרה אינה נשחטת בעזרה — באה מתרומת הלשכה, ד"חטאת" קרייא רחמנא. ושעיר המשתלח, לפי שצריך ליקח שני שעירים ואין יודע על איזה מהם יעלה הגורל לה.
ולשון של זהורית — שני תולעת שמשליכין אל תוך שריפת הפרה. והוא הדין לעץ ארז ואזוב, אלא נקט לשון של זהורית לבד, לחלק בין לשון של זהורית זה ללשון של שעיר המשתלח. **כבש פרה** — שהיו עושין שני גשרים זה על גב זה מפני קבר התחום, מהר הבית להר המשחה, ועליהן היו מוציאין את הפרה. **וכבש שעיר** — שהיו עושין כמין גשר, ועליו היה הולך המשלח את השעיר. מפני הבבליים שהיו תולשים בשערו ואומרין "טול וצא, שלא תשהה עונותינו". **ולשון שבין קרניו** — לידע אם הלבין ונתכפרו עונותיהן של ישראל. והני אינן צורך קרבן, לפיכך אינן באין מתרומה שהופרשה לשם קרבנות, אלא ממה שנשתייר בלשכה אחר הפרשת התרומה. **ואמת המים** העוברת בעזרה, אם צריכין תיקון. **וכל צרכי העיר** — לחפור בורות שיחין ומערות, ותיקון רחובותיה ושווקיה ושמירת העיר. **מותר שירי הלשכה** — מה שנשאר אחר שנעשה מהן תיקון צרכי העיר. **לוקחין מהן יינות שמנים וסלתות** — ומוכרין אותן למי שצריך יין לנסכים ושמנים למנחות. **אין משתכרין בשל הקדש** — שאין עניות במקום עשירות, ותיקון רחובותיה ושווקיה ושמירת העיר. **ואף לא בשל עניים** — דלמא מתרמי עני וליכא למיתב ליה. **מותר התרומה** — היינו מה שנשאר בקופות בראש חודש ניסן, שאז מביאין קרבנות מתרומה חדשה. **צפוי לבית קדשי קדשים** — לרצפה ולכותלים. **מותר הפירות** — מפרש בגמרא. **קיץ למזבח** — כשהמזבח בטל מביאים מהן עולות. כמו שדרך בני אדם להעלות מיני מתיקה על השלחן בגמר סעודתם, כך אחר שגמרו להביא חובת היום מביאין עולות הללו, כשאין נדרים ונדבות והמזבח בטל. **מותר תרומה לקיץ המזבח** — שלצורך קרבנות הופרשה. **מותר הנסכים** — מפרש בגמרא. **מותר נסכים לקיץ המזבח** — שהנסכים כליל, והעולה כליל. **זה וזה** — רבי עקיבא ורבי חנניה.

גמרא **של שעיר המשתלח** — דבעי חלוקה, כדתנן ביומא: מה היה עושה? חציו קשר בסלע וחציו קשר בקרניו. לפיכך היה משקלו סלע.

עיונים

פרה אדומה פרה אדומה ניקפת מדמי תרומת הלשכה אף שאינה קרבן לה' ואינה נשחטת בעזרה ואינה קריבה על גבי המזבח, משום שהיא צורך הכהנים העוסקים בעבודת הקרבנות (שכשהם נטמאים במת חלק מסדר שהרתם הוא הזאת אפר הפרה עליהם ביום השלישי וביום השביעי), וממילא הריהי נחשבת כצורך הקרבן עצמו (תוספות ב"ק עג,ב). ויש שכתבו שהיא ניקפת מדמי תרומת הלשכה, דהואיל וקראה הכתוב בשם "חטאת" (במדבר יט, ט. וראה ע"ז כג,ב). (תלמיד רש"ש. מהר"א פולדא. קרבן העדה. תקלין חדתין).
ושעיר המשתלח שעיר המשתלח ניקפ מדמי תרומת הלשכה אף שאינו נשחט כלל ואינו קרב על גבי המזבח, משום שאף הוא בא לכפר על עוונות העם, והריהו איפוא כקרבן ציבור (תלמיד רש"ש). ויש שכתבו שהוא משום שמתחילה כשקונים את שני השעירים (שלאחר הגורל יהיה אחד מהם לקרבן לה' והשני ישתלח לעזאזל), אין יודעים איזה מהם יהיה בסופו של דבר לקרבן לה' (שהוא בודאי ניקפה בדמי תרומת הלשכה), ולפיכך נחשבים שניהם באותה שעה כקרבן, וכדין הקרבן עצמו אף הם ניקפים מדמי תרומת הלשכה (מהר"א פולדא. קרבן העדה. תקלין חדתין).
ולשון של זהורית מסדר שריפת הפרה הוא שלקוח הכהן השורף את הפרה עץ ארז וגבעולי אזוב וחוט צמר אדום ("שני תולעת") ומשליכם לתוך שריפת הפרה (במדבר יט,ו). וכיון שכל אלה צורך הפרה הם, דינם כפרה עצמה, ואף הם ניקפים מדמי תרומת הלשכה. והזכירה המשנה דווקא את הלשון של זהורית (ולא את עץ הארז והאזוב), כדי לחלק בינה לבין חוט ("לשון") הצמר שהיו קושרים בין קרני השעיר המשתלח ושהיה ניקפ רק משייירי הלשכה (רבינו משולם. קרבן העדה. תקלין חדתין).
ויש הסברים שם "לשון של זהורית" המוזכרת כאן אינו אלא של הפרה האדומה אלא של השעיר המשתלח, כמו זו המוזכרת להלן ד"לשון שבין קרניו". אלא ש"לשון של זהורית" היא חוט הצמר שהיו קושרים לשעיר בראשו מיד לאחר עריכת הגורל, לסימן שהוא זה שנגורלו נפל לעזאזל. והיא באה מתרומת הלשכה, שכן היא צורך הקרבן, שלא יתחלף שעיר הקרבן בשעיר המשתלח. וה"לשון שבין קרניו" היא אחת מחלקי לשון אחרת שחילקוה חלק ממנה קשרו בין קרניו וחלק על גבי הסלע ממנו דוחהו לתחתית ההר. וכיון שאינה צורך קרבן, הריהי באה מהשיריים (תוספות יומא סז,א). ויש הסבור ש"לשון של זהורית" היא הלשון שהיו קושרים בפתח האוהל קודם שתקנו שיחלקוה ויקשרו את חציה בין קרניו ואת חציה האחר על גבי הסלע (ראה יומא סז,א). וכיון שקשרוה על גבי המקדש היתה באה מתרומת הלשכה. ואילו ה"לשון שבין קרניו" היא חלק הלשון שקשרו בין קרניו לאחר התקנה. וכיון שאינה צורך קרבן, הריהי באה מהשיריים (ריב"ן).
כבש פרה גשר זה. שתחילתו בהר הבית (מקום המקדש), וסופו בהר הזיתים (שם נשחטה ונשרפה הפרה) נבנה כדי למנוע מן המתעסקים בפרה להיטמא בטומאה שאינה ידועה, כגון טומאת התהום, שחרששים שמא בתהום שתחת מקום הזילוכם קבור מת. ובתוך כך הריהם מאהילים עליו ומיטמאים בכך, וגשר זה אמור לחצוץ בינם ובין הטומאה. כדי למנוע את ההולכים על גבי הגשר מלהיטמא, היה הגשר בנוי בצורה מיוחדת ש"כיפוף (קשתות) על גבי כיפוף, וכיפה כנגד האוטם" (ראה פרה פ"ג מ"ו).
כיון שגשר זה אינו מצרכי הפרה עצמה, אלא חומרה מיוחדת שהטילו חכמים שלא יטמאו המתעסקים בפרה, לכן אינו ניקפ מתרומה הלשכה (תלמיד רש"ש).
כבש שעיר המשתלח במשנה ביומא (פ"ו מ"ד) מבואר שגשר זה נעשה משום שכאשר היו מוליכים את השעיר בדרך הרגילה היו הבבליים (והודי בבל שהיו בירושלים) תולשים את שער השעיר, והיו אומרים לו "טול רצא, טול רצא ולא תשהה עונותינו אצלנו", וכדי שלא יהרגו את השעיר בדרך עשו לו גשר מיוחד זה. מאחר ומעיקר הדין אין צורך בגשר זה, ולא עשוהו אלא משום צורך הזמן, לא היה נעשה משקלי תרומת הלשכה, אלא משייירי הלשכה.
ולשון שבין קרניו לאחר שנפל הגורל על השעיר שהוא זה שישתלח לעזאזל היו קושרים על ראשו חוט צמר אדום ("לשון של זהורית") (יומא פ"ד מ"ב). ולפני שנרחה מן הצוק היה המשלח מחלק את החוט לשנים, כשאת חציו היה קושר בין קרני השעיר ואת חציו האחר היה קושר על הסלע שבראש הצוק ממנו ידחנו למטה (שם פ"ו מ"ז). ומבואר בגמרא (יומא סז,א) שבדרך זו פעמים שהיתה לשון זו מלבינה, כסימן לכך שנתכפרו עוונות בני ישראל, ולקיים את האמור "אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו" (ישעיה א, יח).
מאחר וחוט זה לא היה מצרכי השעיר המשתלח עצמו (ובראי שלא של השעיר השני המוקרב לה'), אינו נחשב כצרכי קרבן, ולכן אינו ניקפ משקלי תרומת הלשכה. (קרבן העדה. תקלין חדתין).
ואמת המים ראה בפירוש בפנים. ויש שפירשו שהיא אמת המים אשר היתה מביאה מים ממעין עין עיטם והיתה עוברת בעזרה, ובמימיה היו מדיחים את רצפת העזרה (ראה משנה פסחים פ"ה מ"ח ויומא לא,א וירושלמי יומא פ"ג ה"ח). (תלמיד רש"ש). וכיון שאינה צורך הקרבנות, לא היתה באה אלא משייירי הלשכה.
וחומות העיר ומגדלותיה חומות ירושלים נבנו משייירי הלשכה שהיא בעצם כספם של כל ישראל ולא מכספם של בני ירושלים הדרים בה, משום שתנא זה סבור שירושלים לא נתחלקה לשבטים (ראה יומא יב,א ומגילה כו,א ועוד) וכל ישראל שותפים בירושלים (מרדכי ב"ב סימן תע"ז).
וכל צרכי העיר טעם הדבר שהיו עושים את צרכי העיר ירושלים משייירי הלשכה, משום שיש בירושלים קדושה מסויימת, שאוכלים בה מעשר שני ובכורות וקדשים קלים ולחמי תודה.
מותר הפירות בגמרא להלן (יא,א) מובאות שתי שיטות בפירוש "מותר פירות". לדעת אחת הכוונה לרווח שהיה מתקבל ממכירת היינות השמנים והסלתות שהיו קונים ממותר שיירי הלשכה. והרי זה כהמשך לשיטת ר' שמעאל למעלה שבשיירי הלשכה היו לוקחים יינות וכו'. ולדעה אחרת הכוונה ל"סאה רביעית", כלומר, הרווח הבא להקדש כאשר קונים ארבעה סאים במחיר של שלושה. ולדעה זו לא נתבאר כאן מהו "מותר פירות" זה.
אין משתכרין בשל הקדש טעם הדבר מבואר בגמרא (כתובות קו,ב), שהוא משום ש"אין עניות במקום עשירות". שמאחר שהמקדש הוא פארם של ישראל, והציבור הוא המספק את צרכיו, הרי "אין ציבור עני", וגנאי הוא למקדש שינהג בדרך חסכנות המתאימה לעניים. ולכן כל צרכי המקדש נעשים בהרווחה ובפאר, ולא בדרך של רווחים קטנים המתקבלים במסחר. וכן פירשו כמה מן המפרשים (תלמיד רשב"ש. ריבב"ן. קרבן העדה ועוד). ויש שפירשו בטעם הדבר, שחרששים שמא אם יעסוק ההקדש במסחר, יכול הוא לבוא לידי הפסדים (רמב"ם בפה"מ ערכין פ"ג מ"ה. ר"ש סירליאו ועוד).
אף לא משל עניים טעם הדבר מבואר בגמרא (כתובות שם) שהוא משום החשש שמא יזדמן להם עני הנזקק לכסף, ומכיון שהשקיעו את הכסף בעסק, לא יהיה אז לתת לו. וכן פירשו כמה מן המפרשים (תלמיד רשב"ש. ריבב"ן מהר"א פולדא ועוד). ויש שפירשו כשיטתם בענין "אין משתכרין בשל הקדש", שחרששים שמא אם ישקיעו את כספי העניים בעסק, יכולים להיגרם להם הפסדים (ר"ש סירליאו).
מותר נסכים קיץ המזבח טעם הדבר, שכיון שהנסכים עולים כליל על המזבח ואין בהם הנאה לאדם, יש להשתמש לדעת ר' חנניה (חנניא) סגן הכהנים במותרם לקרבן שאף הוא עולה כליל למזבח ואין בו הנאה לאדם, קרבן עולה (הבא מכספי קיץ המזבח) (תקלין חדתין).
קיץ המזבח נדבה זו היא לצורך "קיץ המזבח", שבזמן שלא היו קרבנות אחרים על גבי המזבח היו מקריבים מכספי נדבה מיוחדים (שהיו מנדבים ושמים ב"שופר" קופה מיוחדת) עולות, ובשר העולות נשרף על גבי המזבח, ועורן שייך לכהנים.
זה וזה לא היו מודים בפירות ראה בפירוש בפנים. ומדברי המפרשים משמע (ראה רע"ב) כי לשיטה המובאת בגמרא להלן (יא,א) בפירוש "מותר פירות" שהכוונה לרווח שהיה מתקבל ממכירת היינות השמנים והסלתות שהיו קונים ממותר שיירי הלשכה, בוונת המשנה כאן שדן ר' עקיבא והן ר' חנניה סגן הכהנים חלוקים על ר' ישמעאל וסוברים שאין עושים כלל מסחר במותר שיירי הלשכה ("אין משתכרין בשל הקדש"), וממילא "לא היו מודים בפירות", שכן לדבריהם לא שייך שיהיה כלל מותר פירות.

אורח ההלכה

פרה ושעיר המשתלח ולשון של זהורית באין מתרומת הלשכה פרה אדומה ושעיר המשתלח ולשון של זהורית שקושרים בין קרניו באים מתרומת הלשכה. כגירסת הגמרא שלפנינו, וכתב המשנה למלך שטעות סופר נפלה בדברי הרמב"ם "ולשון של זהורית שקושרים בין קרניו", שהרי לשון הזהורית הנקשרת בין קרני השעיר המשתלח באה משייירי הלשכה, וכמבואר במשנה להלן. אלא צריך לומר רק "ולשון של זהורית", והכוונה ללשון של זהורית שהיתה מושלכת לתוך שריפת הפרה עם עץ ארז ואזוב (וראה עיונים). כגירסת הבבלי (כתובות קו,ב). (רמב"ם ספר זמנים הלכות שקלים פ"ד ה"א).
כבש פרה וכבש שעיר המשתלח ולשון שבין קרניו... באין משייורי הלשכה הכבש שהיו בונים מהר הבית להר המשחה (=הזיתים) שעליו מוציאים את הפרה האדומה לשוחטה ולשורפה, והכבש שעליו מוציאים את שעיר המשתלח מעבר להר הבית בדרכו לעזאזל, וכן מזבח העולה ההיכל והעזרות, ואמת המים שבירושלים, וחומות ירושלים וכל מגדלותיה וכל צרכי העיר, כל אלה באים משייירי הלשכה. כמשנה. (רמב"ם שם ה"ח).
המשך אורח ההלכה בהשלמות.

שפע למד את עמי www.hafa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

סֶלַע, שֶׁל מְצוּרָע – בְּשֶׁקֶל, שֶׁל פָּרָה – בִּשְׁתֵּי סְלָעִים. רַבִּי חוּנְיָה דִּבְרַת חַוּרִין רַבִּי בָּא בַּר זַבְדָּא בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא: שֶׁל פָּרָה בִּשְׁתֵּי סְלָעִים וּמֶחֱצָה וְאֵית דְּמַפְקִין לִישָׁנָא: בַּעֲשָׂרָה זוּז.

ג (מוֹתַר שִׁירֵי לִשְׁכָּה כו׳.) [ח]רַבִּי יְהוּדָא בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל: תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַמְלַמְּדִין אֶת הַכֹּהֲנִים הִלְכוֹת שְׁחִיטָה, הִלְכוֹת קַבָּלָה, הִלְכוֹת זְרִיקָה – נוֹטְלִין שְׁכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּישְׁכָּה. רַבִּי יִצְחָק בַּר רְדִיפָה בְּשֵׁם רַבִּי אִימִי: [ט]מְבַקְּרֵי מוּמֵי קָדָשִׁים – נוֹטְלִין שְׁכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּישְׁכָּה. רַבִּי אַחָא רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חִיָּא בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְלַאי: מַגִּיהֵי סֵפֶר הָעֲזָרָה נוֹטְלִין שְׁכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּישְׁכָּה. גִּידֵל בַּר בְּנְיָמִין בְּשֵׁם רַבִּי אַסִּי: שְׁנֵי דַּיְּנֵי גְזֵילוֹת נוֹטְלִין שְׁכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּישְׁכָּה. שְׁמוּאֵל אָמַר: [יא]נָשִׁים הָאוֹרְגוֹת בַּפְּרוֹכֶת נוֹטְלִין שְׁכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּישְׁכָּה. רַב חוּנָה אָמַר: מִתְּרוּמַת בֶּדֶק הַבַּיִת. מַה פָּלֵיג? שְׁמוּאֵל עֲבַד לֵיהּ כְּקָרְבָּן, רַב הוּנָא עֲבַד לֵהּ כְּבִנְיָן. אָמַר רַבִּי חִזְקִיָּה תְּנָא רַבִּי יְהוּדָה (גְּרוּגָּרוֹת) גְּדֻגְּדוֹת: [יב]הַקְּטֹרֶת וְכָל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר – בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּישְׁכָּה, מִזְבַּח הַזָּהָב וְכָל כְּלֵי שָׁרֵת – בָּאִין מִמּוֹתַר נְסָכִים, מִזְבַּח הָעוֹלָה וְהַהֵיכָל וְהָעֲזָרוֹת – בָּאִין מִשְּׁיָרֵי הַלִּישְׁכָּה, חוּץ לָעֲזָרוֹת – בָּאִין מִלִּשְׁכַּת בֶּדֶק הַבַּיִת. וְהָא תְּנֵי אַבְנֵי הַמִּזְבֵּחַ הַהֵיכָל וְהָעֲזָרוֹת מוֹעֲלִין בָּהֶן, וְכִי יֵשׁ מְעִילָה בַּשִּׁירַיִם? אֶלָּא כְּרַבִּי מֵאִיר [יג]דְּרַבִּי מֵאִיר אָמַר: מוֹעֲלִין בַּשִּׁירַיִם. אָמַר רַבִּי חִיָּא (חִינָּנָא): כְּלוּם אָמַר רַבִּי מֵאִיר אֶלָּא בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, וְהָכָא חוּץ לְשֶׁלּוֹ אֲנַן קַיְּימִין. אָמַר רַבִּי חִזְקִיָּה: תְּנָא רַבִּי יְהוּדָה גְּדֻגְּנִיּוֹת, הַשֵּׁלְחָן, וְהַמְּנוֹרָה, וְהַמִּזְבְּחוֹת, וְהַפָּרוֹכֶת – מְעַכְּבִים אֶת הַקָּרְבָּנוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין לְךָ מְעַכֵּב אֶת הַקָּרְבָּן אֶלָּא הַכִּיּוֹר וְהַכַּן בִּלְבַד. וְלֹא כֵן אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲנִינָה, תְּרֵיהוֹן אָמְרִין: כָּל הָן דִּכְתִיב "נִכַּח" – מְעַכֵּב, "צֶלַע" – אֵינוֹ מְעַכֵּב. וְאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן: וַאֲפִילּוּ "צֶלַע" מְעַכֵּב. וְאָמַר רַבִּי אִילָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן: וַאֲפִילּוּ "צֶלַע" מְעַכֵּב. וְאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן: וַאֲפִילּוּ מִקּוֹם שֶׁכְּתוּב בּוֹ רַק לְשׁוֹן "צֶלַע", וְכִגּוֹן בְּשֶׁלְחָן, הֲרֵי זֶה מְעַכֵּב. וְאָמַר רַבִּי אִילָא בְּשֵׁם הַקְטֹרֶת וְכָל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר כוּלָּן מִתְּרוּמַת הַלִּישְׁכָּה. מִזְבַּח הַזָּהָב, מֵחֲצִית מִן הַסֶּלַע. וְשֶׁל פָּרָה אֲדוּמָה, כֵּיוָן שֶׁנִּאְמַר עָלֶיהָ "וְהִשְׁלִיךְ אֶל תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה", מִשְּׁמַע שֶׁצְּרִיךְ שִׁישְׁלִיכוֹת לְתוֹךְ עוּמְקָהּ הָאֵשׁ, וְלֵשׁם כָּךְ צְרִיךְ שֶׁתְּהֵיהּ כְּבֵדָה, וְלֵכֶן צְרִיךְ שֶׁתְּהֵיהּ **בְּמִשְׁקַל שְׁתֵּי סְלָעִים. ר׳ חוּנְיָה דִּבְרַת** [מִבְּנֵי] הַמְקוֹם **חוּרִין**, חוֹלֵק וְאוֹמֵר בְּשֵׁם **ר׳ בָּא בַּר זַבְדָּא בְּשֵׁם ר׳ שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא: שֶׁל פָּרָה** צְרִיךְ שֶׁתְּהֵיהּ **בְּמִשְׁקַל שְׁתֵּי סְלָעִים וּמֶחֱצָה, וְאֵית דְּמַפְקִין לִישָׁנָא** [וְיֵשׁ שֶׁמּוֹצִיאִים אוֹמְרִים זֹאת בְּלָשׁוֹן אַחֶרֶת] שֶׁאֵינָהּ שׁוֹנָה בְּתוֹכָנָהּ: **בַּעֲשָׂרָה זוּז**, שֶׁהוּא מִשְׁקַל זֶהֶ לִשְׁתֵּי סְלָעִים וּמֶחֱצָה.

ג (מוֹתַר שִׁירֵי לִשְׁכָּה כו׳) כֵּיוָן שֶׁנִּמְנוּ בְּמִשְׁנָה כַּמָּה דְּבָרִים שֶׁתְּשֻׁלּוֹם הוֹצָאוֹתֵיהֶם בָּא מִשִּׁיְּרֵי הַלִּישְׁכָּה, מֵבִיאִים עוֹד מָה שֶׁאָמַר **ר׳ יְהוּדָה בְּשֵׁם ר׳ שְׁמוּאֵל: תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַמְלַמְּדִין אֶת הַכֹּהֲנִים הִלְכוֹת שְׁחִיטָה, הִלְכוֹת קַבָּלָה** שֶׁל דַּם הַקְּרְבָּנוֹת בְּכֹלּוּ שֹׁרֶת לְאַחַר הַשְּׁחִיטָה, **הִלְכוֹת זְרִיקָה** שֶׁל דַּם הַקְּרְבָּנוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ, כָּל אֵלּוּ **נוֹטְלִין** אֶת **שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּישְׁכָּה. ר׳ יִצְחָק בַּר רְדִיפָה בְּשֵׁם ר׳ אִימִי** אוֹמֵר: **מְבַקְּרֵי מוּמֵי הַקָּדָשִׁים** שֶׁהֵיוּ בּוֹדְקִים אֶם יֵשׁ מוּם בְּקָדָשִׁים, גַּם הֵם **נוֹטְלִין** אֶת **שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּישְׁכָּה. ר׳ אַחָא** בְּשֵׁם **ר׳ תַּנְחוּם בַּר חִיָּא בְּשֵׁם ר׳ שִׁמְלַאי** אוֹמֵר: **מַגִּיהֵי סֵפֶר הָעֲזָרָה**, סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁהִיא בְּמִקְדָּשׁ, הָיוּ **נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּישְׁכָּה. גִּידֵל בַּר בְּנְיָמִין בְּשֵׁם ר׳ אַסִּי** אוֹמֵר: **שְׁנֵי דַּיְּנֵי גְזֵילוֹת** שֶׁהִיוּ קוֹבְעִים תְּקוּנוֹת וְדִנִים בְּעִנְיְנֵי גְזֵילוֹת בִּירוּשָׁלַיִם וְעָמְדוּ בְּרֹאשׁ הַדַּיָּנִים שֶׁבָּעִיר, הֵם הָיוּ **נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּישְׁכָּה. שְׁמוּאֵל אָמַר: נָשִׁים הָאוֹרְגוֹת בַּפְּרוֹכֶת** שֶׁהִיוּ עוֹשׂוֹת אֶת הַפְּרוֹכֶת שֶׁהִיתָה מַבְדִּילָה בֵּין הָאוּלָם לְבֵין קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים בַּמִּקְדָּשׁ, הָיוּ **נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּישְׁכָּה. רַב חוּנָה אָמַר:** הָיוּ נוֹטְלוֹת אֶת שְׂכָרָן **מִתְּרוּמַת בֶּדֶק הַבַּיִת**, מִכְּסַף שֶׁהִיוּ מִקְדִּישִׁים אֲנָשִׁים לְצוֹרֶךְ בִּנְיַן הַמִּקְדָּשׁ וְהַתִּיקוּנִים הַדְּרוּשִׁים בּוֹ. וּשְׁאוֹלַיִם: **מַה פְּלִיג** [בְּמָה הֵם חֹלְקִים], כְּלוֹמַר, מַה טַעְמָה שֶׁל מַחְלוֹקֶת זוּ? וּמְשִׁיבִים: **שְׁמוּאֵל עֲבַד לֵהּ** [עוֹשֶׂה, מַחְשִׁיב אוֹתָהּ] אֶת הַפְּרוֹכֶת **כְּקָרְבָּן**, שֶׁכֵּן אֶת הַחֵלֶק מִן הַקָּרְבָּנוֹת (פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים פַּר הָעֵלֶם דָּבָר שֶׁל צִיבּוּר, פַּר כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ, וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁל צִיבּוּר) מְדַּמִּים עַל הַפְּרוֹכֶת, וְהֵרֵיהוּ אֵיפּוֹא צוֹרֶךְ הַקָּרְבָּן. **וְרַב הוּנָא עֲבַד לֵהּ** [עוֹשֶׂה מַחְשִׁיב אוֹתָהּ] וְדָן בָּהּ כְּחֵלֶק **מִבְּנְיַן** הַמִّקְדָּשׁ, וְנִכְסֵף לְבִנְיַן הַמִּקְדָּשׁ בָּא מֵהַקֹּדֶשׁ לְבֶדֶק הַבַּיִת. וּלְפִיכָךְ נֶחְלְקוּ מֵאֵיפֹה בָּאִים הַכְּסָפִים לְצוֹרֶךְ הַפְּרוֹכֶת. **אָמַר ר׳ חִזְקִיָּה: תְּנָא** [שָׁנָה] **ר׳ יְהוּדָה גְּדֻגְּדוֹת:** הַקְּטֹרֶת **וְכָל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. מִזְבַּח הַזָּהָב**, אֲשֶׁר הָיוּ מַקְטִירִים עָלָיו בְּכָל יוֹם קְטֹרֶת וְעִמַּד בְּתוֹךְ הָאוּלָם, **וְכָל כְּלֵי שָׁרֵת בָּאִין מִמּוֹתַר נְסָכִים. מִזְבַּח הָעוֹלָה, וְהַהֵיכָל וְהָעֲזָרוֹת בָּאִין מִשִּׁירֵי הַלִּשְׁכָּה.** מָה שֶׁנַּעֲשָׂה מֵחוּץ לָעֲזָרוֹת **בָּאִין מִשְּׁכַּת בֶּדֶק הַבַּיִת.** וּמִקְּשָׁם, **וְהָא תְּנֵי** [וְהֲרֵי שָׁנִינוּ]: **אַבְנֵי הַמִּזְבֵּחַ** וְכֵן של **הַהֵיכָל וְהָעֲזָרוֹת מוֹעֲלִין בָּהֶן**, שֶׁאִם נִהֲנוּ מֵהֶן בְּשׁוֹגֵג, חַיָּבִים לְשַׁלֵּם לְהַקֶּדֶשׁ אֶת הַקֶּרֶן בְּתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ וְקֹרְבָּן אָשָׁם מְעִילוֹת. וְאִם כְּדִבְרֵי שֶׁאַבְנֵי הַמִּזְבֵּחַ וְהַהֵיכָל בְּשִׁיּוּרֵי הַלִּשְׁכָּה, קָשֶׁה: **וְכִי יֵשׁ** דִּין **מְעִילָה בַּשִּׁירַיִם?** אֶלָּא וַדַּאי אֵינָם בָּאִים מִשִּׁיּוּרֵי הַלִּשְׁכָּה, וְשֶׁלֹּא כְּר׳ יְהוּדָה גְּדֻגְּדוֹת! וּמַתְרִצִים: **אֶלָּא** יֵשׁ לוֹמַר שֶׁהוּא סָבוּר כְּשִׁיטַת **ר׳ מֵאִיר. שֶׁר׳ מֵאִיר אָמַר: מוֹעֲלִין גַּם בַּשִּׁירַיִם. אָמַר ר׳ חִיָּא** בְּדַחִיָּיה: **כְּלוּם אָמַר ר׳ מֵאִיר** שֶׁמּוֹעֲלִים בַּשִּׁירַיִם **אֶלָּא בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ**, בְּאוֹתָהּ שָׁנָה שֶׁהִפְרִישׁוּ בָּהּ אֶת הַשְּׁקָלִים, בְּזֵמַן שֶׁבֵּין רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְעַד חֹדֶשׁ אֲדָר בְּשָׁנָה שֶׁלְּאַחַר מִכָּן, שֶׁהִיא הַשָּׁנָה לְעִנְיַן הַשְּׁקָלִים, שֶׁכֵּן רְאוּיִים הֵם שֶׁיִּיקְנוּ בָּהֶם קָרְבְּנוֹת צִיבּוּר. אֲבָל **הָכָא** [כָּאן] בְּעִנְיַן אַבְנֵי הַמִּזְבֵּחַ וְהַהֵיכָל, וְדַאי **חוּץ לְשֶׁלָּהּ אֲנַן קַיְּימִין** [אֲנַחְנוּ עוֹמְדִים], שׁוֹרֵאי נִקְנוּ בְּשִׁקְלֵי הַשְּׁנִים הַקְּדוּמוֹת, וּמִמֵּילָא אֵין זֶה קְשׁוּר לִשִׁיטַת ר׳ מֵאִיר, שֶׁהֲרֵי אֵינָם רְאוּיִים שֶׁיִּיקְנוּ בָּהֶם קָרְבְּנוֹת צִיבּוּר!

כֵּיוָן שֶׁהִזְכִּירוּ דִּבְרֵי ר׳ יְהוּדָה גְּדֻגְּנִיּוֹת, מֵבִיאִים עוֹד מִדְּבָרָיו. **אָמַר ר׳ חִזְקִיָּה: תְּנָא** [שָׁנָה] **ר׳ יְהוּדָה גְּדֻגְּנִיּוֹת: הַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה וְהַמִּזְבְּחוֹת וְהַפָּרוֹכֶת**, כֹּאשֶׁר אֵינָם שְׁלֵמִים, אוֹ אֵינָם בְּמָקוֹם הָרָאוּי הֲרֵיהֶם **מְעַכְּבִים אֶת הַקָּרְבָּנוֹת**, שֶׁאֵין מַקְרִיבִים אֹתוֹ קָרְבָּנוֹת, אֶלָּא **דִּבְרֵי ר׳ מֵאִיר, וְחַכָּמִים אוֹמְרִים: אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁמְּעַכֵּב אֶלָּא הַכִּיּוֹר וְהַכַּן בִּלְבַד**, שֶׁכֹּאשֶׁר אֵין כִּיּוֹר הַכֹּהֲנִים אֲסוּרִים בַּעֲבוֹדַת הַמִּקְדָּשׁ. וּשְׁאוֹלַיִם: **וְלֹא כֵן** [וְהֲאִם לֹא כָּךְ] **אָמַר ר׳ אֱלִיעֶזֶר וְר׳ יוֹסֵי בֶּן חֲנִינָה, תְּרֵיהוֹן אָמְרִין** [שֶׁשְּׁנֵיהֶם אוֹמְרִים]: **כָּל הָן דִּכְתִיב** [כָּל מָקוֹם שֶׁכָּתוּב] בְּתוֹרָה בֵּיחוּס לְמִקּוֹם הָרָאוּי לְכֵלִי מִכְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ לְשׁוֹן **"נִכַּח"**, וְכִגּוֹן בְּמִנּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ "וְאֵת הַמְּנוֹרָה נוֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל צֶלַע הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה" (שְׁמוֹת כו, לה) — הַמָּקוֹם הַמְצוּיָּן בְּכָתוּב **מְעַכֵּב**, שֶׁאִם הָיְתָה הַמְּנוֹרָה מֻנַּחַת שֶׁלֹּא בְּמָקוֹמָהּ, הַקָּרְבָּנוֹת הַמּוּקְרָבִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה פְּסוּלִים. וְאִם כָּתוּב רַק לְשׁוֹן **"צֶלַע"** וְכִגּוֹן בְּמִנּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ "וְהַשֻּׁלְחָן תֵּתֵן עַל צֶלַע צָפוֹן" (שָׁם) — **אֵינוֹ מְעַכֵּב**, שֶׁאִף כַּאֲשֶׁר הַשֻּׁלְחָן אֵינוֹ בְּמָקוֹמוֹ, מִקּוֹם שֶׁכָּתוּב בּוֹ רַק לְשׁוֹן "צֶלַע", וְכִגּוֹן בְּשֻׁלְחָן, הֲרֵי זֶה **מְעַכֵּב. וְאָמַר ר׳ אִילָא בְּשֵׁם**

קִרְבַּן הָעֵדָה

וְשֶׁל מְצוֹרָע – דְּלֵא צְרִיךְ חֻלְּקוֹ, דֵּי לוֹ בְּשֶׁקֶל. **וְשֶׁל פָּרָה** – דְּבְעֵי כּוּבְדָּ לִיפּוֹל אֶל תּוֹךְ שְׂרִיפַת הַפָּרָה, בְּעֵי מִשְׁקַל שְׁנֵי סְלָעִים. **וְאֵית דְּמַפְקִין לִישָׁנָא** – כְּלוֹמַר, יֵשׁ אוֹמְרִים בְּלָשׁוֹן אַחֵר: "שֶׁל פָּרָה בְּעֶשְׂרָה זוּזִין". וְהֵיינוּ הָךְ, דְּסֶלַע אַרְבָּעָה זוּזִין, וּשְׁנֵי סְלָעִין וּמֶחֱצָה הֵן עֶשְׂרָה זוּזִין. **מִבְּקְרֵי מוּמֵי קָדָשִׁים נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה** – דְּאִילּוּ לִיטּוֹל שָׂכָר מִכֹּל בְּהֵמָה בְּפְנֵי עַצְמָהּ – אֲסוּרִין. דְּתַנְיָא: הַנּוֹטֵל שָׂכָר לִהְיוֹת רוֹאֶה בְּכוּרוֹת – אֵין שׁוּחְטִין עַל פִּיו. הָלְכָךְ נוֹטֵל מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה, תְּהֵיא הַבְּהֵמָה תְּמִימָה אוֹ בַּעֲלַת מוּם, אֵין לוֹ תּוֹעֶלֶת. **שְׁנֵי דַּיְּנֵי גְזֵלוֹת** – שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם. **הָאוֹרְגוֹת בַּפְּרוֹכֶת** – שֶׁבֵּין הֵיכַל לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים. **מַה פְּלִיג** – בְּמַאי פְּלִיגִי. **רַבִּי יְהוּדָה גְּרוּגָרוֹת מִבֶּדֶק הַזֶּהָב** – כְּלַל הוּא וְלֹא בְּנִין. שֶׁאֵינוֹ מְחוּבָּר לְאַדְמָה, וְיָכוֹלִין לִטְלְטֵל, לְפִיכָךְ נִידּוֹן כְּכֶלִי. **מְמוּתְּרוֹת הַנְּסָכִים** – לְקַמָּן פְּרַק חֲמִישִׁי מְפוֹרָשׁ מַה מּוּתָּר נְסָכִים. **מִזְבַּח הָעוֹלָה** – שֶׁהוּא בְּנִין. **חוּץ לָעֲזָרוֹת** – כָּל מַה שֶּׁהוּא חוּץ לָעֲזָרוֹת יִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן עֲזָרַת נָשִׁים וְהַחֵיל וְחוֹמַת הָעִיר וּמִגְדְּלוֹתֶיהָ. **מוֹעֲלִין בָּהֶן** – וְאִי סְלְקָא דַּעְתָּךְ דְּמִשִּׁירֵי הַלִּשְׁכָּה הֵן בְּאֵין – קְשִׁיאָ: וְכִי יֵשׁ מְעִילָה בַּשִּׁירַיִם? וּמִשְׁנֵי: **אֶלָּא כְּרַבִּי מֵאִיר** – אַתְּיָא הָךְ בְּרֵייתָא. **אָמַר רַבִּי חִיָּנָא** – אֲפִילּוּ כְּרַבִּי מֵאִיר לֹא מְצֵי אַתְּיָא. **אֶלָּא בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ** – הוּא דְּמוּעֲלִין בַּשִּׁירַיִם, דְּשַׁמָּא יְצִטְרְכוּ לְקִנּוּן מִהֵן קָרְבָּנוֹת צִבּוּר. וְכֹדְאָמְרִינָן לְעֵיל פְּרַק שְׁלִישִׁי הֲלָכָה רְבִיעִית. **וְהָכָא חוּץ לְשֶׁלָּהּ אֲנַן קַיְּימִין** – דְּבִתּוֹךְ שֶׁלָּהּ אֵינוֹ אָסוּר לְקִרְבָּנוֹת צִבּוּר. **מַעְכְּבִין אֶת הַקָּרְבָּן** – שֶׁאִסּוּר לְהַקְרִיב קָרְבָּן אִם אֵין אֵלּוּ בְּמְקוֹמָן. וְיוֹתֵר נָרֵאוּ שֶׁאִסּוּר לְהַקְרִיב עֲלֵיהֶן קָרְבָּן, כְּגוֹן לֶחֶם הַפָּנִים עַל הַשֻּׁלְחָן, וּנְרוֹת בַּמְּנוֹרָה, וּקְרְבָּנוֹת עַל הַמִּזְבְּחוֹת, וּזְרִיקַת הַדָּם עַל הַפָּרוֹכֶת, וְרִיחוּף יָדִים וְרַגְלַיִם בְּכִיּוֹר. **כָּל הָן** – כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב "נִכַּח", כְּגוֹן בַּמְּנוֹרָה דִּכְתִיב "וְאֵת הַמְּנוֹרָה (תֹּתֵן) נוֹכַח הַשֻּׁלְחָן". **צֶלַע אֵינוֹ מְעַכֵּב** – כְּגוֹן בְּשֻׁלְחָן דִּכְתִיב "וְאֵת הַשֻּׁלְחָן תֵּתֵן עַל צֶלַע צָפוֹן" – אֵינוֹ מְעַכֵּב.

תְּקִלִּין חֲדַתִּין

גְּמָרָא בְּסֶלַע – שֶׁצְּרִיךְ לְחֻלְּקוֹ, כְּדַאֲמְרִינָן בְּיוֹמָא: חֲצִי קוֹשֶׁר בְּסֶלַע וְחֲצִי בֵּין קְרָנָיו. **בְּשֶׁקֶל** – דְּלֵא בְּעֵי חֻלּוּקָה, דֵּי בְּשֶׁקֶל. **בְּשְׁנֵי סְלָעִים** – דִּבְעֵי כּוּבְדָּ לִיפּוֹל אֶל תּוֹךְ שְׂרִיפַת הַפָּרָה", דְּבְעֵינָן קְצָת כּוּבְדָּ לִיפּוֹל לְתוֹךְ שְׂרִיפַת הַפָּרָה, וּבְעֵינָן יוֹתֵר. **וְאֵית דְּמַפְקִין** – לְשׁוֹן אַחֵרִינָא. **בְּעֶשְׂרָה זוּז** – חֲדָא שִׁיעוּרָא הוּא, דְּהַסֶּלַע אַרְבָּעָה דִּינְרִין. **מוּמֵי קָדָשִׁים** – שֶׁל קָרְבָּנוֹת שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ. דְּלִיטּוֹל מִכֹּל בְּהֵמָה בְּפְנֵי עַצְמָהּ אֲסוּרִין, דְּהָא תְּנַן: הַנּוֹטֵל שָׂכָר לִרְאוֹת בְּכוּרוֹת – אֵין שׁוּחְטִין עַל פִּיו. אֲבָל כְּשֶׁנּוֹתְנִין לוֹ מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה – שְׁפִיר דָּמֵי, דְּאֵין לוֹ תּוֹעֶלֶת אִם תְּהֵיא תְּמִימָה אוֹ בַּעֲלַת מוּם. **סֵפֶר הָעֲזָרָה** – גִּרְסִינָן "סֵפֶר שֶׁבָּעֲזָרָה". **בְּפַרְכֶּת** – כְּגוֹן אוּתָן פְּרוֹכוֹת שֶׁתַּחַת בִּנְיָן, דְּהֵיינוּ פַּרְכֶּת הַמְּבַדֶּלְיָן בֵּין הֵיכַל לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, שֶׁהִיא בְּמִקְדָּשׁ שְׁנֵי בְּמָקוֹם אֹמֶה טַרְקְסִין שֶׁעֶשָׂה שְׁלֹמֹה בְּבִנְיַן רִאשׁוֹן. וְאַנְשֵׁי הַגּוֹלָה עֲשׂוּ אֶת הַבִّנְיָן גָּבֹהַּ מְאַד, וְלֹא יָכוֹל בִּנְיָן בְּעוּבְיוֹ הַחוּמָה לְהַתְקִיֵּים בְּגֹבַהּ כָּזֶה. וְלֶהֱרִחִיבוֹ לֹא יוּכְלוּ, לְפִי שֶׁמִּקְצָרִין אֶת הַהֵיכָל וְאֶת קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים. וְעָשׂוּ שְׁתֵּי פַּרְכֶּת וּבֵינֵיהֶן אֹמֶה, וְאוּתָן פַּרְכֶּת סְבִירָא לֵיהּ לְרַב הוּנָא דְּבָאֵין מִבְּדַּךְ הַבַּיִת. הֵכִי גִּרְסִינָן: **עֲבִיד לֵהּ כְּכֻלָּם** – דְּתַנְיָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כְּלֵי שָׁרֵת בְּאֵין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. **כְּבִנְיָן** – הוּאִיל וְעֲשׂוּיוֹת תַּחַת בִּנְיָן. **רַבִּי יְהוּדָה בַּר גְּרוּגָרוֹת** – שֵׁם אָדָם. **הַקְטֹרֶת כו׳** – בְּרֵייתָא זוֹ הוּבְאָה בְּבַבְלִי כְּתוּבוֹת (קוּ,ב), וְהֵכִי גִּרְסִינָן לֵהּ נָמֵי הָכָא. **מִזְבַּח הַזָּהָב** – שֶׁהוּא כְּלֵי וְלֹא בְּנִין, שֶׁיּוּכַל לְהִטָּלְטֵל, לְכֵן נִידּוֹן כְּכֶלִי. **מִזְבַּח הָעוֹלָה** – שֶׁהוּא בְּנִין. בָּא מִקְדָּשִׁי בְּדֶק הַבַּיִת. **חוּץ לָעֲזָרוֹת** – כְּגוֹן חוֹמוֹת הָעִיר וּמִגְדְּלוֹתֶיהָ בְּאֵין מְשִׁירִים הַנּוֹתָרִים בַּלִּשְׁכָּה. הֵכִי גִּרְסִינָן: **וְהַתְּנֵי: אַבְנֵי יְרוּשָׁלַיִם מוֹעֲלִין בָּהֶן** – זֶה וְזֶה וְדַאי חוּץ לָעֲזָרוֹת. וְקָשֶׁה: וְכִי יֵשׁ מְעִילָה בַּשִּׁירַיִם? הֵכִי גִּרְסִינָן: **כְּרַבִּי מֵאִיר אָמַר כו׳** – וְלֹא גִּרְסִינָן אֶלָּא דְּתִרְוַיְיהוּ קָמָא הוּא דְּקַאֲמַר לֵהּ, וְגַם דְּמִיפְּרַךְ, וְלֹא אִסְיָיא לֵהּ הֵכִי. **בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ** – כְּדַאֲמַר לְעֵיל: שֶׁמָּא יְצִטְרְכוּ לְקִנּוּן בְּהֶן קָרְבָּנוֹת. וְאַבְנֵי יְרוּשָׁלַיִם וְדַאי חוּץ לְשֶׁלָּהּ קַיְּימִי, וְאַמְאִי מוֹעֲלִין בָּהֶן? **מַעְכְּבִין אֶת הַקָּרְבָּן** – שֶׁאִם אֵינָן בְּמְקוֹמָן וְאֵינָן שְׁלֵמִין אֵינוֹר אָסוּר לְהַקְרִיב. הֵכִי גִּרְסִינָן: **אֶלָּא כְּרַכּוּב וְקִרְן** – כְּרוּכוּב אֵת דְּסִבּוּב, וְכִתְיב בֵּיהּ "הַמִּזְבֵּחַ" – לְעִנְיַן: דְּהֵכִי מִשְׁמַע "הַמִּזְבֵּחַ" – זֶהוּ הַמִּזְבֵּחַ הָעֲשׂוּי כֵּן. וְרַבְּנָן סְבִירָא לְהוּ זֶהוּ הַכִּיּוֹר. וְקִרְן נָמֵי כְּתִיב בֵּיהּ "עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ". וְהֵכִי אַמְרִינָן בְּזִבְחִים פְּרַק "קֳדָשֵׁי קָדָשִׁים" (סב,א). **נִכַּח** – דִּכְתִיב "וְאֵת הַמְּנוֹרָה תֵּתֵן נוֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל צֶלַע הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תֵּתֵן עַל צֶלַע צָפוֹן". וְאִם כֵּן "נִכַּח" הֵיינוּ מְנוּרָה. **צֶלַע** – הֵיינוּ שֻׁלְחָן.

הַקְּרְבָּנוֹת הַמּוּקְרָבִים אֵז כְּשֵׁרִים. **וְאָמַר ר׳ שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן בְּשֵׁם ר׳ יוֹנָתָן: וַאֲפִילּוּ**

מסורת הש"ס

ח. בבלי כתובות קו,א (בשיניים). במדב"ר נשא, יא,ג. שה"ר ג,ב. ילקו"ש תורה שפו.

ט. בבלי כתובות קו,א.

י. ראה משנה כתובות יג,א. בבלי כתובות קח,א.

יא. תוספתא שקלים ב,ו.

יב. בבלי כתובות קו,ב.

יג. לעיל ב,ב (ושם סומנו מקבילות).

גרסות

(מותר שירי לשכה כו') יש כת"י שאינם גורסים מלים אלו.

מתרומת בדק הבית בכת"י מן הגניזה: **מלשכת בדק הבית.**

דייני גזילות בכת"י מ: **דייני גזירות.**

שמואל עבד לה כקרבן בהגר"א: **שמואל עבד ליה כבנין.**

גדגדות בכת"י ל ובכת"י מ: **גרוגרות.**

מזבח העולה — בדק הבית בהגר"א: **מזבח העולה והחיכל והעזרות באין מבדק הבית חוץ לעזרות באין משיירי הלשכה.**

והא תני — בהן בהגר"א: **והא תני אבני ירושלים מועלין בהן.**

אלא כרבי מאיר בהגר"א: **כרבי מאיר.**

אלא כרבי מאיר — חייא בכת"י מ מילים אלו חסרות.

גדגניות בכת"י ל וכת"י מ: **גרוגרות.**

אלא הכיור והכן בלבד בהגר"א: **אלא כרכוב וקרן בלבד.**

לא כן אמר רבי בכת"י מ: **לא כדין רבי.**

העולם

חוורין

ראה לעיל דף ג,א.

עיונים

תלמידי חכמים המלמדין... נוטלין שכרן וכו' התוס' (כתובות קח,א) מעירים כי יש להבחין באופנים שונים מתן שכר לחכמים. שקבלת שכר עבור לימוד התורה (או עשיית דין) אסורה לגמרי. אלא שמותר לתת לחכם דמי בטלה, עבור הזמן שמוציא לצורך זה כאשר יש מלאכה ניכרת שהוא בטל ממנה באותה עת. ויש גם צד אחר של חכמים שאינם עוסקים בכל מלאכה אחרת אלא משתרתם את הציבור בלימוד התורה או ברין. וחכמים אלה מקבלים מן הציבור כדי פרנסתם ופרנסת בני ביתם. וכן כותב הרק"ו, שמנאן סמכו לענין מתן שכר לרבני הקהילות וראשי הישיבות. וראה בהלכות תלמוד תורה לרמב"ם וראה מה שמאריך שם בס"מ.

מבקרי מומין בתוס' (כתובות שם) מפרשים שמדובר כאן במבקרי מומי הקרבנות שהם עושים זאת לצורך המקדש. אבל לא במבקרי מומי הבכורות, שאסור להם לקבל שכר, שהרי הבכורות בעלי המום נעשים רכוש כהנים. ובמאירי כותב שהדבר כולל גם את מבקרי מומי הבכורות.

והטעם שאין מבקרי המומין יכולים לקבל את שכרם מבעלי הבהמות עצמן הוא, משום שהחרששים שמא יראו בשל כך למצוא חן בעיני בעלי הבהמות ויפסלו את הבהמות מהקרבה בטענת מום (ראה משנה בכורות פ"ד מ"ה וברע"ב שם).

ספר העזרה ספר העזרה הוא ספר התורה שהיה מונח בבית המקדש והיה הכהן הגדול קורא בו ביום הכיפורים בעודת הנשים (נימוקי יוסף מו"ק יא,א. רע"ב מו"ק פ"ג מ"ד. כלים פט"ו מ"ז). וכיון שהיה הכהן הגדול קורא בו במעמד כל ישראל, וגם היה ספר זה משמש להעתיק ממנו ולהגיה באמצעותו את ספר התורה של המלך שהיה קור